

LUCIE AFĂRUL

SĂPTĂMINAL AL UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ● Redactor-șef IUGEN BARBU ● ANUL IX — Nr. 24 (215) Simbata 11 Iunie 1966 — 8 PAGINI, 1 LEU

săptămîna

continua înnoire

Literatura funcționează ca un laborator în care conștiința se auto-experimentează permanent. Fiecare carte constituie o experiență spirituală individuală și totuși cu valoare de generalitate, față de care cititorul e chemat să ia atitudine, să-și reexamineze vechile reprezentări, vechile certitudini. Omul rămîne singura ființă nemulțumită de realitatea din jur, nemulțumită de propria sa imagine, vesnic în aspirație după „altceva” superior, vesnic intervenind în acest sens, transformînd lumea și auto-transformîndu-se. De aici, neliniștea sa, de aici sentimentele de bucurie sau tristețe, de aici nepotolita flacără a visului, îndrăzneala gândului. Pretutindeni omul se impune ca o prezență activă, răscolind totul, structurînd totul, încercînd să dea lumii o înfățișare conformă viziunii sale. În acest proces amplu, literatura se prezintă astfel ca una din multiplele forme de acțiune asupra propriei noastre conștiințe, în dorința de a ne cunoaște mai profund și prin asta de a ne depăși. Funcția de intervenție a literaturii e implicită. Și, Lenin avea dreptate atunci cînd sublinia că arta nu poate fi niciodată „neutră”, indiferentă, că absoluta autonomie a esteticului este o iluzie. Desigur fiecare operă își exercită în mod specific funcția de intervenție. Dincolo însă de specificul genurilor, speciilor, talentelor, în mare, arta nu poate fi concepută decît ca atitudine față de viață, față de societate, față de ins, față de condiția lui. Prin ea ne descoperim în cele mai intime resorturi ale existenței noastre spirituale. Ajunghind să se cunoască tot mai profund, dîndu-și seama de posibilitățile și de limitele sale, condiționate întotdeauna istoric, omul reușește să se autodepășească.

Dintr-o atare perspectivă, istoria literaturii poate fi interpretată ca un lung șir de experiențe, prin care indivizii au căutat să-și făurească mereu alte imagini, mai bogate, mai complexe și mai complete, despre propria lor spiritualitate. Înțelegerea progresului în artă e indisolubil legată de înțelegerea progresului de conștiință, realizat de omenire în decursul multimilenarei sale istorii. Progresul în artă se află în strînsă dependență de triumful istoric al ideilor umaniste, de afirmare a omului ca ființă socială și nu poate fi conceput în afara aspirației spre perfecțiune. Asta face ca experiența umană a operei de artă să rămîna o experiență unică. O dată realizată — o dată dezvăluită anumite raporturi sufletești, — nu mai este nevoie să fie repetată. Artă operează exclusiv cu experiențe unice, inedite. O carte ce nu dezvăluie, nu aduce nimic nou, nu realizează o experiență umană necunoscută, se exclude în mod obiectiv de la ordinul literaturii. Epigonismul provine din neînțelegerea specificului artei. Repetînd o experiență deja efectuată, scrierea nu-și mai justifică existența, nu mai poate interveni asupra conștiințelor decît secundînd efectele celei pe care o precedează. Deși cronologic, epigonii vin după maeștri și, în mod normal, ar trebui să se reprezinte o experiență spirituală nouă, ei vorbesc în limba unui moment artistic consumat. Pentru timpul prezent, epigonii, deși tineri, apar, paradoxal, drept „bătrîni”, reprezentanți ai unor formule „de altădată”. Eminescu a intuit foarte bine dialectica aceasta a vieții literare cînd spunea, relativ la condiția epigonice a unor contemporani :

„Noi sîntem iarăși trecutul, fără inimă, trist și rece ;
Noi în noi n-avem nimica, totu-i calp, totu-i străin !

Voi, pierduți în gânduri sfinte, convorbeați cu idealuri ;
Noi cîrjim cerul cu stele, noi mînjim marea cu vulturi”.

Mai există și un alt aspect al problemei discutate. Devenind conștienți de acțiunea artei și literaturii asupra conștiințelor, de rolul acestora în viața socială, artiștii și scriitorii și-au pus tot mai mult, de-a lungul secolelor, problema experimentării unor mijloace de expresie noi, în vederea realizării noilor experiențe umane, a investigării și ogîndirii unor zone de conștiință mai greu de pătruns. Îndosebi, începînd din secolul trecut, s-a făcut mult caz în legătură cu „nevoia de experiențe literare” și, nu o dată, dreptul la experiență a fost abuziv folosit, „inovarea” mijloacelor de expresie artistică devenind uneori scop în sine. Așa au apărut școlile formaliste. E adevărat că experimentarea mijloacelor de expresie artistică nu se poate face în absența totală a unui conținut spiritual uman, că orice experiență de formulă reprezintă, într-un grad oarecare și o experiență de conținut. Ignorînd însă adevărata misiune a literaturii și artei, funcția lor de intervenție, rostul lor în viața socială, formalismul literar cultivă cu precădere o creație cu problematică umană minoră.

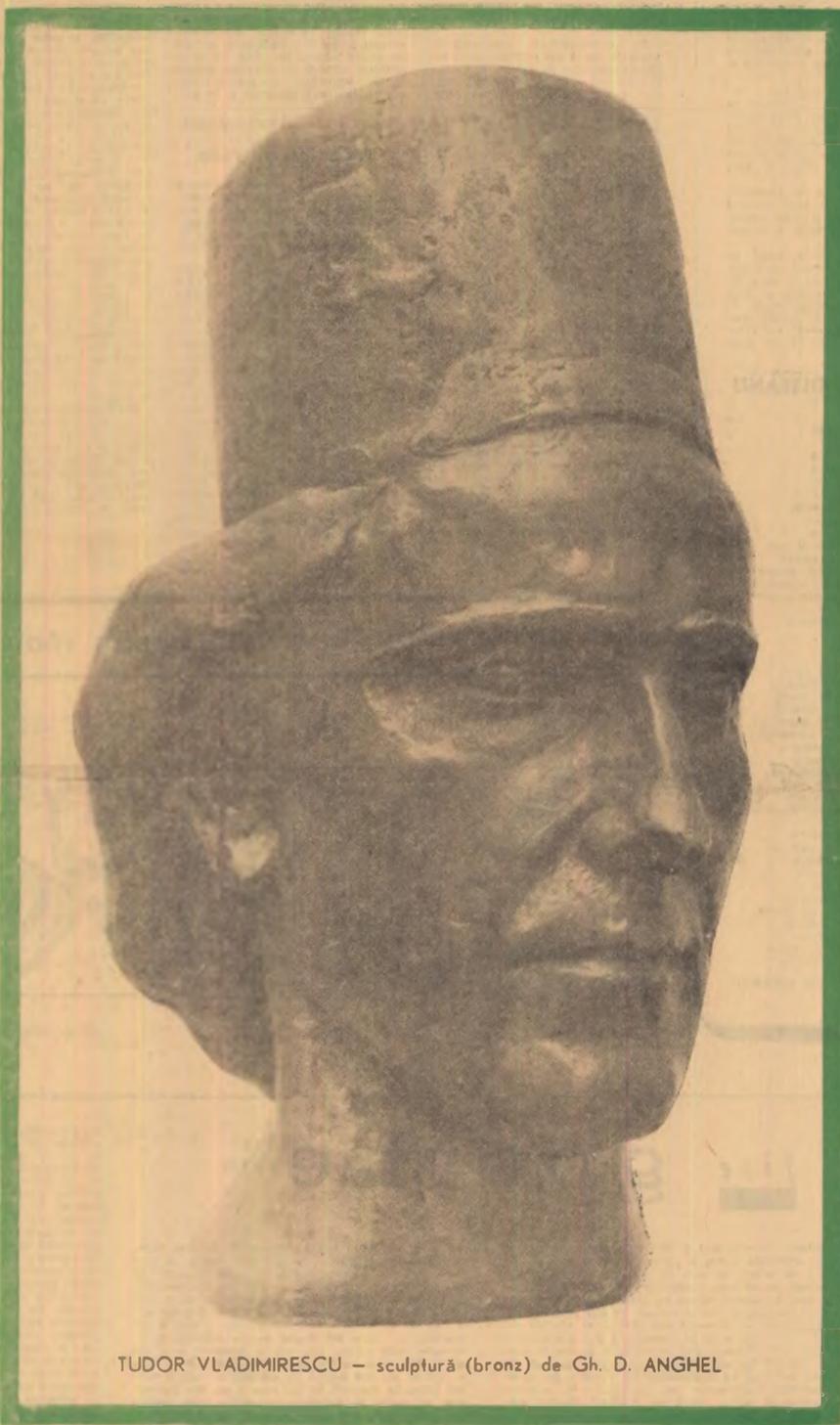
Necesitatea experiențelor în munca de creație a scriitorilor, nu poate fi contestată. Interesul pentru experiment constituie o cucerire estetică modernă. Literatura, ca și oricare altă artă, nu se mai poate dezvolta astăzi fără a-și permite anumite experiențe, fără a-și încerca formulele în anumite condiții, asemănătoare cu cele de laborator sau atelier. Însă produsele experiențelor artistice nu totdeauna se ridică la valoarea de artă ; nu totdeauna reprezintă o experiență umană autentică, nu totdeauna izvorăsc dintr-o nevoie artistică reală. Unele experiențe pot fi făcute de la considerente livrestice. În acest caz, cum să confundăm rezultatele obținute în „laborator” cu arta adevărată? Concepția potrivit căreia literatura trebuie să devină un cîmp de experimentare a noilor mijloace de expresie artistică, ca și mentalitatea după care orice experiență literară constituie un act de creație, împing scrișul spre o problematică mărunță, îl lipsesc de forța de intervenție asupra publicului. Cultul experienței „gratuite”, neglijarea principalei meniri a artei — aceea de a exercita o intervenție pozitivă asupra conștiințelor — de dragul inovației formale, determină un fel de epigonism ciudat. Cu toate că experiența artistică se justifică prin efortul de a găsi noi mijloace, apte să exprime un conținut uman nou, dovedindu-se incompatibilă cu lipsa de originalitate, în realitate ferovoarea experiențelor a dus în literatura ultimelor decenii la reluarea unor încercări deja efectuate, a unor formule consumate. Și nu rareori, sub pretextul dreptului la experiență sînt reinviate modalități și formule de mult căzute sub desuetudine. Experimentul literar are valoare în măsura în care se dovedește determinat de dezvoltarea literaturii, în măsura în care deschide calea marilor opere, în măsura în care sugerează soluții artistice inedite.

Orice exagerare însă face ca, în mod dialectic, un fenomen pozitiv să treacă în contrariul său.

Tocmai în vederea asigurării unei evoluții normale, ferită de eșecuri, în spiritul legităților de dezvoltare a întregii arte universale, documentele celui de-al IX-lea Congres al Partidului nostru preconizează : „Artei și literaturii le sînt proprii preocuparea pentru continua înnoire și perfecționare creatoare a mijloacelor de exprimare artistică, diversitatea de stiluri ; trebuie înlăturată orice tendință de exclusivism sau rigiditate manifestată în acest domeniu. Esențial este ca fiecare artist, în stilul său propriu, păstrîndu-și individualitatea artistică, să manifeste o înaltă responsabilitate pentru conținutul operei sale, să urmărească ca ea să-și găsească drum larg spre mînteu și înima poporului”.

Încurajînd acele experiențe prin care literatura noastră își asigură posibilitatea de a interveni multilateral și creator asupra conștiinței publice, va trebui, în același timp, să fim atenți pentru a nu risca reluarea unor experiențe de mult eșuate, a unor încercări care s-au dovedit sterile, improprii pentru exprimarea universului spiritual al omului contemporan.

GHEORGHE ACHIȚEI

TUDOR VLADIMIRESCU — sculptură (bronz) de Gh. D. ANGHEL

NICULAE STOIAN

datoria bălcescului

„Declar că sînt dator...”

(Din declarația făcută de Bălcescu hotelierului Ragusa din Palermo, cu o oră înainte de moarte.)

Pleca lăsîndu-ne o țară-acasă :
Cel ce muri ca mindra vatră Dacă
Din cronici vechi și învoiele de clacă,
La matca libertăților să iasă.

Și țara-aceea peste veac se-apeacă
Spre slova lui, pe roată parcă trasă, —
Rușine grea ca lutul care-apasă
Pe groapa anonimă și săracă.

Citesc, și-n mine singeră mindria
Și ura pentru voi, simțiri de iască,
Ce-ați izgonit din țară România.

Istoria va ști și vă plătească
Neiertător de crudă, datoria
Bălcescului din Țara românească.

dansul fetelor de la căpîlna

Solemn cum vin, plutînd în dans, suave,
Sînt parcă ale neamului domnițe :
Marii, Elene, Ane, Sevastițe,
Din cîntec coborînd și din hrisoave.

Ca ploile ce risipesc arșițe,
Bătăile-s cînd vesele, cînd grave ;
Străluce-n aer, nimb al vechii slave,
Un curcubeu de flori și de alțițe.

Tăcere-apoi, cît un fior de lună
Însinuîndu-se-n ființa noastră.
De-un zbor, doar bolțile simțirii sună

Și frumusețea-și taie-n timp fereastră :
Semn că pe cerul nostru n-o s-apună
Nălucitoarea pasăre măiastră.

MARIN TARANGUL

patria

Țara aceasta se rotește în vulturi
Cu virștele căzute din stele
peste străinele copite.

Bolnave se retrăgeau ostile
Rupte în drumuri fără victorie
în genunchi obosite.

Zamolxis prin fumul din munte
Își întinde tăcut mîinile de piatră
în afara peșterii.

Și brațele aruncă sulii în flăcări
Să ardă acum vechile altare de lemn
pînă la cenușă.

Bea soarele din gurile Dunării
Puterea tuturor riurilor în care se spală
marele șarpe al temelilor.

Omul acesta de aici cinstește purpura,
Griul galben și albastrul unui cer
în care vislesc păsări prielnice.

Aici strălucește împrejur trupul gloriei
Și fulgerul cel mare lovește în bronz
la porțile fără sfîrșit.

coloana

A cioplit partea stîngă
pînă la țipăt
Și jos în partea lui dulce
a tăiat scoica albă.
Doarme femeia în lemn
supusă visului

Cu brațul alungit în izvoare,
plăcere ninsă.
O veghează stîlp bărbatul
cu ochii închiși...
Noaptea cîinele a lătrat
întorcerea femeii spre lună
Și mina bărbatului pe umărul ei
o pune în genunchi.

umbrele morțitor

Griul se apleacă la apus
Îmbătut de vîntul singuratic
Aspru este drumul de piatră ... și mic.
Pe el în amurg, se leagănă Horia și Cloșca

Se gudură dulăii tăcuți,
Lingă ei, în marea liniște.
Ard luminări în umbra muntelui,
Și pilpile fețele de aramă.
Cu bîtele deasupra capului
Sar duhurile pornite
În jurul cloștei cu pui.
Crișan se întoarce să audă
În pămînt cum plesnesc pietrele
Blestemate mereu de stele ucigașe.
Iarăși se ridică pe tipșii o inimă
însingerată.
În fîntina de bronz apa tremură ușor.

ultima thule

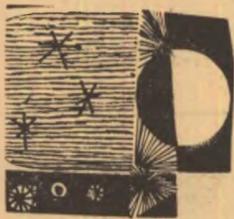
De două ori pină acum, un coleopter fantastic, mustăcios și arahniped, cu pintecele duduind de motoare, s-a lăsat lin din zbor pe suprafața Lunii. Fără împușcături retro-fuzele care i-au prefăcut căderea de aerolit în coborâre lentă de ginganie, spectacolul trebuie să fi fost, la fața locului, întocmai cu al unui cărbuș lăsin-du-se pe o floare a soarelui.

Cum însă nu există nici o știință fără puțină filologie, ne întrebăm mai întâi despre numele acestei operații. Cu un singur cuvânt, ce s-a întâmplat? S-a „alunizat”, s-a „aselenizat” sau, mai deslușit, s-a „aterizat pe Lună”? Întrebării i s-a și răspuns și încă de instituțiile cele mai în drept să decidă. Totuși comunicatele științifice continuă să spună când „alunizare”, când „aselenizare” și când „aterizare pe Lună”. Evident, zică-i-se cum i s-ar zice, e tot atât de corect. Numai viitorul astronauticii parcă ne-ar impune să preferăm expresia din urmă. Căci, devenind posibil să se ajungă în curând pe planetele Mercur sau Venus, derivarea cuvântului operațional de la numele lor, cum am derivat pe „alunizare” de la Lună și pe „aselenizare” de la Selene, nu mai este posibilă. Nimeni nu va putea spune scoboririi pe planeta retrogradă „a amercuriza”, după cum nimeni nu va zice contactului astronomic cu lucașărul de seară „a aveneriza”, cit timp „a ateriza pe Lună, pe Mercur sau pe Venus”, luna și planetele având oricum o scorbă geologică, e firesc și cit se poate de clar și exact.

Lăsând însă filologia de o parte, aterizarea pe satelitul pământesc, oricât de nouă și uimitoare e această performanță științifică, exprimă o foarte veche aspirație omenească. Cosmonauții de azi, începând cu sovieticul Gagarin și sfârșind deocamdată cu americanul Cernan, fie ei și mecanici cum au fost cei doi roboți lunari de pină acum, sint promoția cerească a unei științe multiple, ipostaza modernă a acelor corăbieri vestiți de la care ne-a rămas de fapt geografia globului terestru. Că în antichitate, când Pământul era înclupuit plat ca un taler de unde, numele de „planetă”, ei au navigat mai întâi numai pină la Stîncile lui Hercul, cărora noi le spunem Gibraltar, iar apoi pină la Ultima Thule, azi — una din insulele Shetland, la nord-est de Anglia, că după cincisprezece veacuri, când imaginea Pământului, din taler, devine glob, ei au descoperit continent după

continent și insulă cu insulă pină la antipodi, că în secolul nostru urmașii mecanici ai acestor navigatori au sărit de pe Pământ pe Lună, cum vor sări în curând de asemenea pe Marte, pe Venus și pe Mercur, unde nu mai e nici o îndoială că oamenii în carne și oase îi vor urma cindva, acest efort de cunoaștere graduală a lumii semnifică, la scară milenară, deși în forme deosebite, aceeași aspirație a spiritului omnesc la marginile universului material.

Aspiră el și dincolo de aceste margini? Fiind de crezut că le va atinge și chiar depăși, dînd ochi astfel de ceea ce nu mai este de cunoscut, aspirația cea mai adîncă și veche a omului, plin totuși de sentimentul marilor lui victorii științifice, s-ar zice că e un fel de vocație

a neantului. Dar poate nu e adevărat că universul material ar avea margini, ideea de margine fiind o simplă reminiscență din imaginea de „planetă”, iar neantul de dincolo de ea — o realitate mai subtilă, cum e aerul față de apă; poate nu e adevărat nici că, pe o rază de timp mai scurtă, știința ne va confrunta cu același neant, descoperindu-ne că plantele în jurul Soarelui, ca și Luna în jurul Pământului, ar fi un fel de cimitire rotitoare. Fie însă oricum și chiar așa în cele din urmă, sentimentul unanim de izbînzile științei contemporane, cum sint recente aterizări pe Lună, ridică împrejurul spiritului fiecăruia, lipsindu-i altul, un solid parapet de apărare. Știința fortifică instinctul de viață.

Dar să ne despărțim de orice considerații lătrănice, cum ne-am despărțit și de cele filologice, rămînd la ideea de margine a lumii. Așadar, această idee s-a mutat din loc în loc: de la Stîncile lui Hercul la Finis Terrae (Finistère) și de aci la Ultima Thule, pentru ca apoi, înconjurînd planeta devenită sferoidă, să dispară cu totul. Era firesc atunci ca oamenii de literă, vorbind metaforic de „capătul pămîntului”, să recurgă la una din limitele atinse de antici, adică de acei oameni care credeau cu adevărat în „capătul pămîntului”.

Ei au folosit, bineînțeles, cite ceva și din vocabularul și din descoperirile geografice ale navigatorilor moderni. Cite un critic, cum a fost Sainte-Beuve, vorbind despre îndrăznelile lui Baudelaire, a putut spune că poetul Florilor Bolnavse se află pe un promontoriu aventuros, pe o „Kamciatkă a sensibilității”. Poetii au devenit de la un timp „exploratori” de stări sufletești. Ei înșiși cei dinții, simțindu-se confrăți de „aventură”, cu mării navigatori, au numit în versurile lor pe un Columbus, pe un Magellan ca și, între ceilalți, chiar pe mai puțin cunoscutul La Pérouse (dintre poeții români. Al. Philippide se propunea ca reîntrupare a exploratorului olandez Tasman). De altfel ideea și sentimentul „aventurii” spirituale sint azi pentru o bună parte dintre poeții lumii adevărate direcții estetice.

Cu toate acestea, deși peripețiile noilor navigatori apuseni erau mai cunoscute de cit acelea ale lui Pitheas, descoperitorul Ultimei Thule, descoperirea lui și nu a celorlalți de mai târziu, va simboliza extremitățile universului material și uneori chiar ale celui moral, fiind în orice caz simbolul depărtărilor misterioase, cum apare încă din cunoscuta baladă a lui Goethe. Încît, pe drept cuvînt, se poate zice că Ultima Thule a științei este Luna, pe care s-a aterizat lin pină acum de două ori, după cum măine va fi Marte, Venus sau Mercur. Cit privește însă universul moral, Ultima Thule rămîne mult mai teoșoasă decît în balada lui Goethe: ea aparține unei lumi care se descopere, dispare și se redescopere cu fiecare epocă, dacă nu cu fiecare generație sau chiar cu fiecare ins în parte, avînd nevoie totdeauna, ca să se fixeze, de geniu artistic.

Dar legea comună a celor două lumi, materială și spirituală, face în amîndouă progresul posibil numai dacă omul întrevide o Ultima Thule.

VIOLETA ZAMFIRESCU ziua a șasea

De care „zi a șasea” e, oare, vorba în noul volum de ve al Violetei Zamfirescu? O putem identifica oare calendaric? E un anume fragment de timp, al unei acțiuni, al unui tel de lizat sau al unei vîrste? E o prelucrare a naivei legendă despre facerea lumii sau e transfigurarea ci într-un simbol, dern, așa cum a fost transfigurată de atitea ori mitul lui Calul lui sau al lui Noe, căci Biblia, își pierde tot mai mult cu terul său și devine o mitologie activă. Adeseori, titlul unei derutează. Unele sint întâmplătoare și neutre, altele definesc de exact continutul, încît autorul spune totul prin ele, făcînd prisos cartea. În unele cazuri titlurile sint atît de potrivite: pîndă a nu avea nici o legătură cu substanța intimă a lucrului, să le strîngă într-o imagine unitară, densă și plină sugestii, care se împlinesc dincolo de litera strictă a textului într-un simbol.

Un asemenea titlu este Ziua a șasea. Nici o aluzie directă o anume zi a șasea, nici o poezie din volum nu se cheamă și totuși toate împreună îl dreptătesc pe deplin; fiecare din ei împrumută parca din trupul ei o vocală sau o consonanță, gerînd prin substanța lor intimă și prin dinamica lor proprie unei noi faceri a lumii, a lumii comuniste. Căci volumul Violetei Zamfirescu este o expresie lirică de bună calitate a acestor glorioși, asemănători cu o nouă generație. Convertînd mitul într-o realitate concretă istorică, în care s-a format omul cînist, stăpîn al naturii și-al tuturor bogățiilor, Violeta Zamfirescu definește metaforic prin „ziua a șasea” etapa istorică — și la priu și la figurat — pe care o trăim. Sentimentul dominant e desprinde din cartea ei este acela al demnității umane, al virei creatoro și-al inteligenței omului comunist, al uimitoarei capacități de a transforma și a stăpîni natura, al unei desăvîrșite frumuseți morale: „Cei mai severi bărbați din timp! Respiră de șantier / Rotind ca zeei din Olimp / Un braț pe fulger, al ger / Cînd ies cu templele în larg / Lungi anotimpuri să ada Primarele tăceri se sparg, / De făcări, de ghetari, de ape... / Cuiet crece armonios / Răspunderi mării înnoitoare! / Sintem mure care-avie frumusețea iar... / Și iar / Duc în trup săgeți fîf cîntec mult / Rîmas nespus / Despre alte anotimpuri / Pe un or mai sus. / Nu știu, / Mîine pot să-ncep în contur de frunză cru De la soapta vegetală / Cînd n-astepti să se-audă! / Azi numai cultă-mi gura, / Pasăre alcasă sint, / Dimineața ce rotește ochii, peste pămînt / Toți ciți au durat frumosul / Trec sculptați cu si viul în memorii, / Eroismul comunist, pină țirziu... / Știu! / Cînd — au să ne-mpartă altcum aerul subțire, / Vom intra cu-ntr țară / Legendari, în nemurire” (Din departe).

O atare poezie însușă un sentiment tonic, un optimism substanțial, care nu e incompatibil cu neliniștea și durerea, cu tălăgia și regretul, cu îndoiala pururi fecundînd adevăruri, și spo procesul de autocunoaștere. Căci, capînd ecouri din glasul epoea se acută în același timp pe sine, urmîndu-și mișc sufletești și succesele împliniri dialectice, o dată cu ale vr sale. Răscolirile cele mai adînci se leagă, firește, de amintirea pilăriei, pe care o evocă simplu, dar cu un acut sentiment al cretului, în poezia Bilci la cîmpie: „La margine de timp co riu, / Fată Morgană-abia zărită-n praj, / Umbli străină, și a străină, / Pe strada ce părea-ntre regimente / Grizon de bilci aripi de hirtie, / Cînd ochii mari și somnambuli de lună / Visau cantă cu prigori și cumpeni / Le estompa trompeți stingînd an gul / În zările, de cai acidulate, / Pe care doar cîmpia le mai ș

Nu e aici, desigur, o modalitate lirică pe deplin înedită în carea copilăriei, procedul fiind puțin uzat, dar intuiția e pr pătă și sensibilitatea nealterată de clișeu. O ipostază, însă, cu tul nouă în evoluția poeziei ne-o subliniază ivirea liricii de m tație (Intocarea lui Faust) și aprofundarea celei erotice. Acti licetătea și suavitatea sentimentelor se împlinesc cu gra tea gândului lucid, într-o confruntare matură cu legile etice firii. Romanticul și melodramaticul, care amenință uneori rica feminină, nu găsește gazdă bună în versurile poetei. Ent asmul nu e afectat de idilism și lîngă vibrațiile optimiste se e discret și mormurul lacrimilor. E un dulce ecou din cînte populare, care structurează într-un fel speciale și elementele zodiacale ale liricii sale. Ca și-n folclor, poeta se metamorfoz adesea într-o pasăre cîntătoare. Sub forma aceasta, tot ca-n clor, se mărturisesc parca mai nestingerit și mai răspicat. D nimic nu e în versurile ei folclorizant și vetust, dimpotrivă simte neconștient o vibrație modernă, o plăcută elevație înt tuală. Sentimentul trecerii timpului, aducînd aminte de sting din urmă, e exprimat plastic și complex în Suris spre pășări: mure miera pe cîntec cîndva, / Să nu spui, frunză, / Cit și v s-a dus, / Răscuțit, suris de pămînt, va umbli, / Lan de pi pe Dunăre-n sus / / Apele îi va aduce ochii-napoi, / Vînt cîmpie va păstra-o la țezi, / Și descreșterea lunii o să strig voi / Cum prea mult o uitați în zăpezi”.

Legate printr-o substanță proteică de realitățile socialist de universul spiritual al omului de azi, versurile Violetei Z firescu au acel merit — întîlnit din ce în ce mai rar — o putea fi citite în intimitate, ca un bun priel de meditație desfătare, dar și de a fi recitate în public. Ele conțin îndrept aspirație a unui poet contemporan de a se întîlni cu mase l de oameni, de a li se adresa direct prin sentimente perso și civice, printr-un elan patriotic și printr-un acut sentiment al istoriei. Poezii ca Urare, Mîndrie de țară, La stîncile Di rii, „Ritul, ramul...”, Sint dimineața, Toamnă lungă flujoci sint piese lirice remarcabile, în stare să contribuie nemijloci îmbogățirea universului afectiv al omului contemporan.

Acesta mi se pare un atribut întru totul lăudabil al po sale, într-un moment cînd o parte a liricii noastre în plin a de altfel, se arată deficitară sub raportul capacități ei de: întîlni dintr-o dată cu mase mari de oameni.

Firește aceasta nu este o condiție sine qua non a liricii, cînd o întîlnim într-o poezie verificabilă ne bucurăm și o salu în răsăritul continuu, de răspunderi și frumusețe, al ac turburătoare „zile a șasea” a genezelor comuniste. Volumul ac mi se pare a fi cel mai bun din creația Violetei Zamfir și unul dintre cele mai reprezentative ale liricii actuale. perspectiva acestei realizări apar însă mai lîmpede și u rezistențe la actual transfigurări lirice, vizibile în unele suri încă nu îndeajuns de expresive și de incandescente. faza de maturitate în care se găsește poeta îndreptătește c linua încredere în roadele viitoare ale unei poezii pline de taliațe.

din corespondența inedită a lui Kogălniceanu

În Istoria literaturii române, Buc., 1941, p. 167, C. Călinescu scrie cu justete despre cele peste 3000 de scrisori și de concepte autografe păstrate de la Mihail Kogălniceanu în diferite arhive, fonduri de stat și fonduri personale: „Correspondența aceasta este cea mai trainică operă a lui Kogălniceanu prin înfăptuirea de a nota exact într-un limbaj bătrînesc”. Și, într-adevăr, acest fel de comunicări începute în perioada studiilor, continuînd cu etapa activității lui literare și politice, scrisorile de familie, epistolele din cercul intim și din aria obligățiilor protocolare interesează prin continutul realităților biografice, culturale, social-politice, asupra cărora rețera, ca și prin stilul direct înrudit cu conversația liberă, substanțială și expresivă.

Adăogăm la corespondența lui Kogălniceanu publicată pină în prezent încă 5 telegrame și scrisori inedite în legătură cu personalitățile de frunte ale littoarelor din veacul al XIX-lea și cu diferite acțiuni de cultură, însoțind materialul cu stricte și sumare note explicative:

AUGUSTIN Z. N. POP

24/2 1864
Redactorului „PROGRESULUI”
Iasi

Astăzi au început discuțiunea asupra căilor lerate din Moldavia. Știrea despre de misiunea d-lui Steege nu este adevărată. Răspunsul d-lui Prim Ministru la interpretarea d-lui C. A. Rosetti a fost primil cu aplauze de cătră Adunare.. Ministerul a asigurat Camera despre principiile sale constituționale.

Adunarea a votat tot astăzi o recompensă națională poetului Grigori Alecsandrescu 4).
Kogălniceanu
Concept telegramă
Bib. Acad. R.S.R. — Arhiva Alexandru Ioan Cuza.

II
CĂTRE IACOB NEGRUZZI

Iasi
Exp. 25/8 (1869) Dimineața
Rogu-te cu cea dintii postă trimite-mi datele biografice ale pămîntului d-tale, trăsăturile caracteristice ce cunosti din viața sa, precum și scrierea Păcatele ti-neretii, fiindu-mi trebuitoare pentru cuvîntul de recepțiune ce voiesc a face în Academia Română.
Kogălniceanu 2)

Concept teleg.
Bib. Acad. R.S.R. — Arhiva M. Kogălniceanu

III
CĂTRE D. A. STURDZA

12 fevr. 1874
Scumpul meu domn,

Mulțumindu-Vă de buna veste, vin a Vă ruga să mă scuzați dacă nu vin în persoană să iau manuscrisul original al lui Beldiman 2), dar sint atât de retîlnut de afaceri, încît nu știu unde chiar să-mi încrept capul, Rogu-vă dar a li asa de bun de a da manuscrisul în primirea d-lui Augustin, ca dat în propriele mele mîini. Vă garantez a vi-l înapoia intact.

Rugămîntea mea nu se oprește aici; vă aduc aminte prețioasa promisiune că Veți revedea singur ultima corectură.

Pină la plăcerea de a vă vedea, vă rog să primiți asigurarea neschimbatei mele considerațiuni.
Kogălniceanu
Bib. Acad. R.S.R. — Arhiva M. Kogălniceanu

IV
CĂTRE ION GHICA

Carlsbad, 6 august stil nou, 1875
Iubite amice,

Înainte pucererii mele am primit de la Laurian 4) cuvîntul tău academic. Mă ocup acum cu facerea răspunsului 5).
Însă va fi mai cu neputință de a-l putea celî înainte de 5—10 septemvri, fiindcă pină atunci de-abia îmi voi lini cura. Rogu-te, dar, a te înțelege cu Laurian pentru fixarea zilei, de la 5 septemvri înainte. Sper că răspunsul nu va fi de tot jos de cuvîntul tău!...
Deci la revedere la Academie

Al tău vechi amic Kogălniceanu
Bib. Acad. R.S.R. — Arhiva M. Kogălniceanu

V

f.d.

Iartă-nă că n-am putut veni azi la Ghergheni, așa cum ți-am promis. Sint din nou bolnav.

Îndată ce voi ti ceva mai bine, eu voi pregeta să vin ca să petrecem citeva ore în frumosul tău domeniu.
În asteptare, îți doresc sărbătorii mulțumite și te rog să prezinți omagiile mele respectuoase principesei Ghica.

Al tău vechi devotat,
Kogălniceanu

Scrisoare
Bib. Acad. R.S.R. — Arhiva M. Kogălniceanu

Note

1) Pensia de 1.000 lei acordată poetului Grigore Alexandrescu în timpul ministeriatului lui Kogălniceanu, s-a votat cu 50 de voturi, contra 36. Vezi Grigore Alexandrescu, Poezii, Craiova, 1940, p. XIII și t. Studii și cercetări de istorie literară și folclor, V (1955), p. 403—411.

2) Kogălniceanu a fost ales membru al Societății Academice Române în ședința din 16 septembrie 1868, dar nu și-a roșit niciodată cuvîntul de recepție. Între 1868—1887 Kogălniceanu este vice-presedinte al Academiei Române, iar în ultimii doi ani de viață presedinte.

3) Este vorba de Tragodia, sau mai bine a zice Janica Moldavei întimplare după rescrîterea grecilor 1821.

4) În tom. III din Cronicele României sau Letopiseșele Moldavei și Valahiei (ed. 2-a, Bu., 1874, p. 236) Kogălniceanu își arăta nemulțumirea de felul cum Alexu Balica tipărise, după o copie defectuoasă, poema lui Beldiman în 1861, întregind că pentru editarea cinstită a textului se adresase celebrei bibliotecii de la Miclăușeni, unde se găsea autograful lui Beldiman.

5) Manuscrisul original al lui Beldiman se află astăzi în proprietatea D-ului Dimitrie A. Sturdza, făcînd parte din prețioasa sa colecțiune istorică de la Miclăușeni. Edițiunea de față e săvîrșită după însăși acest manuscris — un volum folio de 232 pagini — scris pe hirtie bună și cu multă îngrijire de însăși mina lui Alexandru Beldiman. Scrisoarea e frumoasă și citeată. Îndreptări și sterșături sint foarte puține.

6) Încheind cu împăcare pentru lucrul realizat: „Mulțumită dar d-lui D. Sturdza, publicul se află astăzi în norocita pozițiune de a avea sub ochi însuși poemul lui Beldiman în toată primitiva sa exactitate” (p. 236).

7) August Treboniu Laurian.

8) Ion Ghica își roștose cuvîntul lui de recepție Despre Ioan Cîmpineanu abia peste patru ani, și nu-l „răspunde” M. Kogălniceanu, ci B. P. Hasdeu.

gică iuteș portret reșițean

dubul arborilor

I
ingem uneori să conținem
umbra clopotelor de la Putna,
umbra brazilor albaștri
care sufletului nostru.
Îa se goleşte din noi
ne simțim impresurați
dubul arborilor seculari.
ul ni se pare mai familiar și-atunci,
cați cu fața-n sus
iarba voievodului,
presurați de focul sacru
se scurge
energiile străvechilor zidiri,
singur dor ne mai frământă
ntre liniști, ne-nchipuie liniști, mai ceva
cât o catedrală în ocean.
am văzut aceste liniști
ntre care
rme de oi ne-mpresurau cu glasul
at de clopot, al munților din jur,
i o doină naltă pînă-n cer
nici un om nu-i răspundea
nici o suflare de om n-ar fi putut
i se pună de-o potrivă.
am văzut aceste liniști;
pă trecerile timpului
sau să vadă doina munților,
talăngilor cumplite de la oi
zind în brațele cuiva.
și sint izvoarele!

II
nta perenitate!
ărători de codri-n țara lor răzeși
rezistat cu doina pusă-n zare.
gății —
zeșii lui Ștefan.
și sint oameni sfinți,
ochii albaștri ai bătrînului voievod,

III
Ne rostogolim din aceste infinituri de cer
Înapoi în noi
Și-abia acum privim lucid spre lucruri —
Sintem un ochi de zare fiecare,
Sintem o curgere continuă,
Veriga unui lanț ce nu se termină nicicînd,
Sintem o piatră la temelie
Porții încrustate de țară, care-i un arc de triumf

IV
Atenție, atenție, fiecare din noi
Duce cu el mitologia mai departe.

DAMIAN NECULA

g. călinescu

fata răpită

II

* Pecari: porc sălbatic din America (Bazinul Caraibilor) din a cărui piele se fac mănuși fine. (R. V.).

Fila Damaschin e un bărbat înalt
robust, impunător chiar, cu toate că
străduirile calme ale chipului său su-
gereză mai mult expresia aceia de
adolescență care privește lumea cu
un aer grav și circumspect. Asta de-
rutează, nici n-ai crede că omul
acesta, care pare foarte tânăr, lu-
crează de un sfert de veac în uzină,
că este unul din cei mai merituoși
muncitori reșițeni.

Miinle fine, nervoase, caută mereu
mişcarea, trădează o pasiune, o fire
meditativă înclinată spre trăiri intense,
arzind lăuntric, cu flăcări egale. Vor-
baște puțin, reținut, cîntărind cuvîn-
tul cu luare aminte, înțimind aproape
de ideea că trebuie să spună ceva
despre sine. Ce poate spune despre
sine? Insistă mult asupra faptului că
biografia lui nu are nimic deosebit
sau spectaculos, că a deschis ochii în
uzină, că s-a format aici, că o muncit
cil a putut mai bine, că așa va face
și de-acum înainte. Evident, ar fi mai
bucuros să vorbească despre uzină,
despre Uzina constructoare de mașini
Reșița, de unde a ieșit primul motor
Diesel românesc.

Iată că, în sfîrșit, privirile cenușii
prind să-i scopere, omul calm se
aprinde, cuvintele se precipită, capătă
culori și vibrație.

Da, da trebuie să mărturisesc,
s-o despărțit foarte greu de vechea
Hală de mecanică grea. A preluat
plin de emoție munca în Hală nouă,
o muncă deosebită, era normal să-și
facă griji, piesele principale ale
motorului Diesel trebuiau să trea-
că prin minile lui. Și cu tot
cursul de specializare în motoare
Diesel făcut în urmă cu cîțiva ani,
totuși răspunderea îi era pusă la în-
cercare, venise momentul să dove-
dească o înaltă calificare, în execu-
tarea acelor piese atât de importante
și totodată extrem de pretențioase,
care urmau să nască în Uzina cea
nouă, primul motor Diesel românesc.

Chemat la București împreună cu
alți specialiști din uzină pentru un
schimb de experiență, asupra proble-
melor speciale, care le ridică con-
strucția de motoare Diesel, caracteris-
ticele care urmau să le alăbe motorul
nostru, Fila Damaschin s-a întors la
Reșița, cu sentimentul unei îndoite
răspunderi. Aceea a unui tehnician
care era dator să-și pună în valoare
cunoștințele, aceea a unui comunist
care avea datoria să îndeplinească o
sarcină de onoare pusă în fața colec-
tivului uzinei de forurile înalte ale
conducerii de stat și de partid. Emo-
țiile începutului au devenit în timp
sentimente vii de satisfacție și mîn-
drie: roadele muncii n-au întârziat să
se arate, s-au văzut atunci cînd pri-
mul motor Diesel românesc a intrat
în funcțiune.

Uzina de motoare Diesel de la Re-
șița, ca una dintre cele mai înzes-
trate unități din această ramură de
bază a industriei țării, a obținut în
anii șesenalului, succese remarcabile
pe care Fila Damaschin, delegat al
cel de-al IX-lea Congres al partidului,
a avut prilejul să le raporteze de la
înalta tribună a înțelegerii popor.

Asimilarea și punerea în fabricație
a unor produse de înaltă tehnicitate,
ca motoarele Diesel de 2100 C.P.
pentru Diesel electrică, o gamă largă
de turbine hidraulice și generatori
pentru centralele hidraulice, au drept
caracteristică tehnică nu numai ajun-
gereea tipului Schulzer, ci cel mai
înalt nivel, cel mai reușit tip existent
pe piața mondială, care poartă marca
„Fabricat în România”

Auzisem că Fila Damaschin are
cîteva inovații, dar el evită termenul,
și n-oș putea spune că dintr-o inadec-
vate exagerată, ci din seriozitatea și
competența cu care privește ale pro-
blemele de producție. Nu e vorba de
inovații propriu-zise, ci de îmbunătă-
țiri, în tehnologia pieselor, de aplicații
practice la vechea tehnologie Schul-

zer (cînd, pe un carter, trebuiau 300
de ore de muncă, și prin unele îm-
bunătățiri aceste ore s-au redus la
80-100). Cum am încercat să sugerez,
Fila Damaschin nu este un exuberant,
un expresiv, modestia lui nu e pasen-
tativă, e însăși în firea sa să gin-
dească mult, să acționeze calm, cu
precizie.

A învățat greu meseria, în anii tur-
burărilor de război. A intrat în uzină la
14 ani, era un băiețandru tăcut, răbdă-
tor și dornic să capete brățara de aur.
Nu erau decît doi capii la părinți,
dar vremurile au fost vitrege de tot.
Tatăl — muncitor și el — nevoit să
umbale din loc în loc, ca să câștige o
piine, avea puțea să-și apere familia
de foame și mizerie. În perioadele
de șomaj, care făceau să lipsească
oțdeșori piinea zilnică în casă, tatăl
carrierele de piatră, sau la calea fer-
ată. Apoi războiul l-a înhățat și pe
el. Tînărul ucenic a dus în spinare
greutățile vieții trebuind să-și ocro-
tească mama și sora. Locuia la o
gazdă la fel de săracă. Pentru pricul
pe care dormea ucenicul, tatăl vin-
duse și caii. Duminică, mama îi vira
în trăsă o piine cu multă țărăniță,
pe care băatul trebuia s-o împartă în
bucăți egale, să-i ajungă de luni
pînă simăbătă. Simbătă o pornea pe
jos, peste deal la Girlișe — fie vară,
fie iarnă, pe ger și pe viscol, pe
ploate ori pe arșiță, douăzeci de ki-
lometru dus, douăzeci întors, după
pita aceea.

— „Cînd mă uit la ucenicii noștri
de astăzi, la căminele lor, la felul cu
trăiesc, nu e vorba numai de cantine,
de îngrijirea medicală dar de cum în-
vață ei, de cărțile gratuite, de mași-
nile noi pe lingă care pricep tainele
meseriei...”

Cum a fost viața ucenicului Fila
Damaschin la U.D.R. ? Ce însemna pe
atunci o carte în mîna unui ucenic ?
O raritate, o excepție care definea o
situație. Ce era pe atunci hala de me-

canică grea ? Mașini vechi, niște rabe
mizerabile, primele strunguri cu iran-
smisite. Ucenicii erau dați în grijă
unei calfe. Și se nimerea cîte o callă
așa ca Velrovaj Ferdinand”.

„Velrovaj mă puneau să curăț ma-
șina, și pentru că niciodată nu izbu-
team s-o curăț cum se cuvine, urla
la mine ca un cîine turbat.” Fila Da-
maschin, maestrul de azi, ride, ride cu
hohote : „era o mașină blestemată, o
răbă hadorogită, un strung cu virf,
curățam la el de mă treceau sudorii,
ajunsesem să-l urăsc și noaptea vi-
săm că tot curăț și nu mai isprăvesc.
Toldeanu Velrovaj îmi dovedea că
n-am curățat cum trebuia. Cu bună
știință își bătea joc de mine. Mă pu-
neam să curăț de jos în sus ! Cînd
ajungeam sus, jos era din nou mur-
dărie. Nu mă bătea, mă injura melo-
dic, cu cele mai cumplite cuvinte.
Noaptea plîngeam și-mi mușcam
pumnii de furie și nepuțință. Cea mai
ingrozitoare zi din viața mea de
ucenic a fost cînd mi-am dat seama
că sint de două luni în uzină și n-am
pus mîna pe mașină”.

„Dacă mai stăteam mult cu Velrovaj
Ferdinand nu știu ce s-ar fi ales de
mine. Îmi juca festă după festă, pînă
ce am ajuns muncitorii să-mi fiină
parte”.

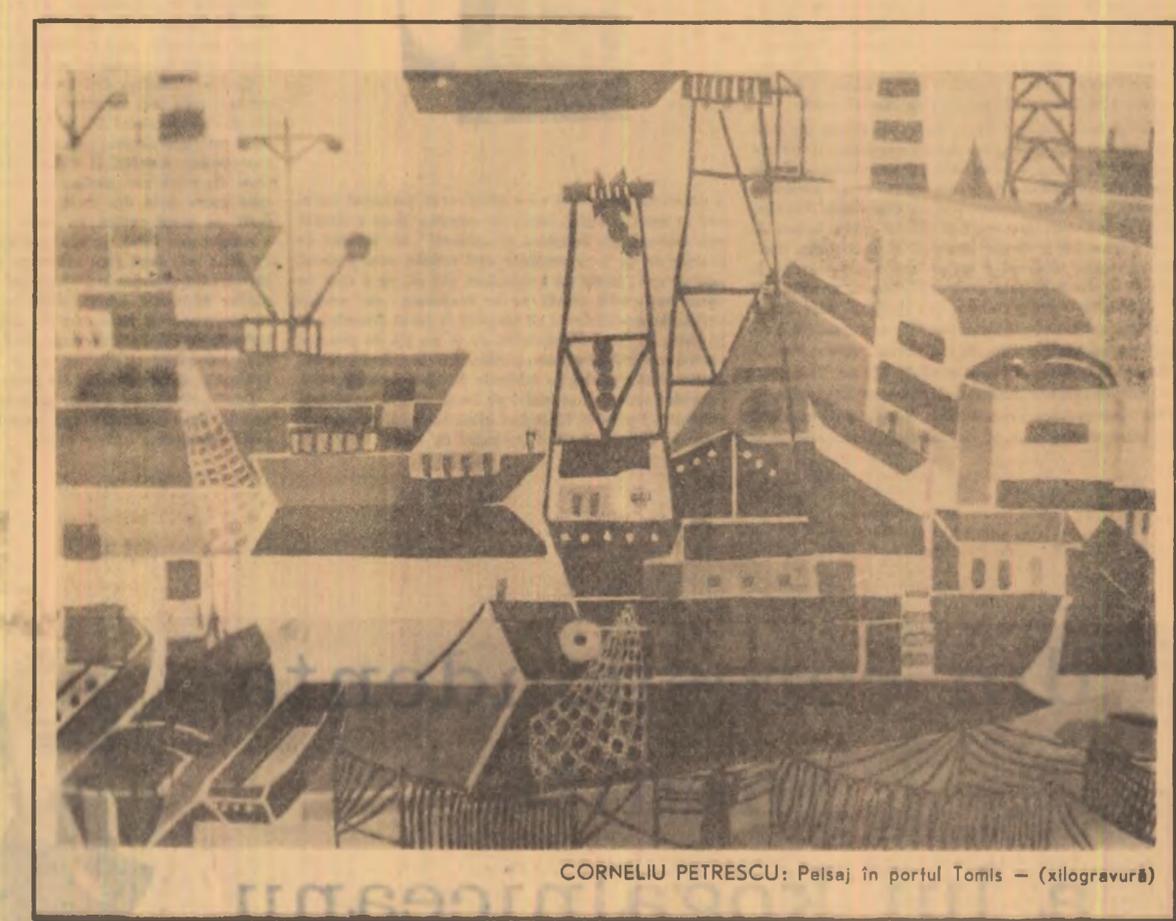
Se pare că amintirile acestea sint
atîl de vii pentru că prestigiul său în
uzină, nu se datorează numai pregă-
tirii profesionale, ci și dragostei și
grijii cu care se ocupă de cadrele li-
nere. Dincolo, la Hală de mecanică
grea, a lăsat o serie de tineri care
sint astăzi mîștri în meserie : Timofei
Gheorghie, Topală Ionel, Lațcu Ion,
Enășescu Vasile, Comănescu Ion. Toți
aceștia, au beneficiat de cunoștințele
lui Fila Damaschin, au învățat de la
„secretele”, care altă dată trebuiau
lucrate. La motoare Diesel are 6-7
băieți calificați. Munca aceasta, cu
tineretul, e a doua pasiune a lui Fila
Damaschin.

Trecînd prin secții, surprind multe

traversînd alături de Fila Damas-
chin secțiile uzinei, înzestrate cu utiaj
modern, am auzit nume ca Pa-
roseni, Brasov, București, Craiova,
care indicau nu numai legătura unei
uzine, cu alte mari întreprîndi, in-
dustriale, un schimb sau un ajutor
reciproc, — simpla acțiune de com-
mandă, execuție și recepție — ci și
un efort comun, o comunicare, o mi-
liane de inimi care bat în unison
pentru viitorul unui popor harnic.

Una din aceste inimi e a lui Fila
Damaschin. O biografie obșnuită.

CORNELIU PETRESCU: Peisaj în portul Tomis — (xilografură)

— Caut pe domnul profesor Octav Poliza-
che spre a-i vorbi în chestiunea domșoarei
loana Polizache.

Și totdeauna trase din buzunarul de sus al
vestonului anoulul din gazetă, decupat. Înainte
ca musafirlul să fi putut da vreo explicație,
bătrînul, coruia toți perii sprincenelor, mustă-
ților și barbionului i se zburliară ca iritați de
efluviile electrice ale unui baston de ebonit, în-
toarse spatele și porni spre fundul unui geam-
lic, uitînd ușo deschis :

— Sofico, Sofico, a venit un domn pentru
loana. Sofico ! Unde ești, Sofico ?

Și bătrînul dispăru pe o ușă, lăsînd pe vizi-
torul într-un lung geamlic. Tînărul se plimbă
puțin în sus și în jos de-a lungul lui, surprîns
de marelă număr de ochiuri, apoi se așeză
în chenarul ușii rămăse deschise și contempla
strada interesantă cale de comunicație, în-
tr-adevăr ! Pornind din strada Carol pe sub
masivul Universității, strada Toma Cozma face
impresia unei ulițe pustii de sat. Latură deapă-
tă e aproape toată ocupată de clădirea impu-
nătoare a Liceului Internat, așa de părăsită
însă varo, încît găinile ciugulesc pe treptele
scării de la intrare. Pe partea sîngă, terenul e
în pantă, din care cauză ogrăzile au funduri
înfîmte. Toată strada merge de-a lîngă pe
coama unui deal, iar dintr-un punct se zărește
în vale golica gară cu extravagantele ei ogi-
ve. Ceea ce surprinde în această prea modes-
tă uliță este solemnitatea și reclusiunea. De ar
cădea toate zidurile, doi mari pereți de aer
i-ar păzi inviolabilitatea. Cu toate că burvie-
nile cresc pe tratore și păsările cîntă în co-
paci ca în toată pădurea, simți că aici nu ești
în „natură”, ci într-un spațiu rezervat. Astfel
alea de ulmi care merge de la un drum de
tără pînă la porțile unui conac înfășează o
bandă neutru, sustrasă mediului rural. Pomei-
put este un cîmp plin cu zidărie veche, din
Italia, dar cînd intri înăuntru simți că-ai pășit în
alt timp. Străinul neprevenit, care intră pe
strada Toma Cozma și vede cum vrăbiile sa
scaldă în pulberea din mijlocul ei, cum ciiorile
evoluează pe deasupra unor pomi verminati
de ciuburi negre, cum țărâniile cresc din bîce
pe la urechile boilor frăgînd căruțe grele de
lemne, își închipuie că o dată de un timp să-
tesc, unde-și poate scoate în voie bătaia să-și
șteargă fruntea. Marginea trotuarului te pof-
tește să zezi și să mîncîni un măr. Erora cap-
itală. Dintr-un capăt al uliței, de după un copac
gros se ivește un domn matur foarte bine îm-
brăcat, pe cap cu melon, în mîini cu mănuși
de pecari* răsfrînte. Dintr-alta vine un personaj
mai tînăr cu mustață englezăscă și cu o mîie

Toti erau săi și-ar regăsi copii într-un stil mai
extravagant orientat.

Așa dar, tînărul considera din ușă strada
Toma Cozma, cînd d. Octav Polizache, încins
cu șort, se întoarce cu Sofico. Pentru tînăr nu
mai fu îndoielă că Sofica este Sofia Polizache,
mama fetei, de aceea zice cu o închinăciune
foarte deferentă :

— Sărut mîinile doamnă !

Doamna Sofica, examinată sumar, era o fe-
meie care nu-și trăda vîrstă, rotundă la față,
cu părul cu desăvîrșire negru împletit în coade
și învîrțit în jurul capului, în contradicție cu o-
brajii plini de couperose. Era îmbrăcată în-
tr-o rochie dintr-o țesătură inactuală, cum se
făcea înainte de 1900, solidă, cu flori compli-
cate brodate ca într-un brocart, cu tonuri în-
chise. La gît purta o agrafă-camee, iar la
șold o perche de ochelari bărbătești prinși cu
un lăntșor. Purtarea și vitătura doamnei Sofica
erau blînde, distinse, cu o moiciune aproape
manierată. Ea zise :

— Vai, domnule, ați aflat ceva despre fata
noastră ?

— Doamnă — răspunde tînărul — îmi pare rău
că print-o exprimare rea vă produc o turbura-
re, dîndu-vă o speranță încă neîntemeiată.
N-am aflat nimic despre fiica d-voastră, însă
vin într-adevăr în privința ei. Veți avea bună-
voința să-mi accordați cîteva minute, ca să vă
explic ?

— Dar cum nu, poftiți înăuntru.

— Inginer Marin Isuf — soacii cu cale tînărul
să se recomande. Declinarea calității făcu o
excellentă impresie asupra celor doi, care con-
duseră că o gară pe Isuf într-o încăpere asu-
peră căreia n-avu timp să-și arunce privirile
amănunțit. Global își dădu seama că odăie
era foarte spațioasă, cu lăvan de grînci și
scînduri fumurii și cu dușumeaua curățită în cu-
loarea lămii și așa de lăcușoasă că aluneca pe
ea ca pe o poightă. Isuf se așeză pe un scaun
la o masă, la care, foarte curios, luară loc de
parte și alta soții Polizache

— Cunoașteți, probabil, pe inginerul Diamandi
de la Căile Ferate ? — întrebă d. Octav, in-
ferind de la calitatea de inginer a lui Isuf

— Nu-l cunosc ! — mărturisî acestă

— Atunci cunoașteți pe inginerul Stamatopol
de la Primărie

— Nu ! — declară oarecum plictisit Isuf.

— Octav, lasă pe domnul să vorbească, dum-
nealui nu-i din lași, după accent, nu cunoaște
de bună seamă lumea de pe aici.

— Într-adevăr, confirmă Isuf, sunt din București
și vin în lași pentru înția oară

— Ti-am spus eu, Octav ? — își muștră d-na So-
fica sotul

— Purtarea mea poate să vi se pară ciudată,
în tot cazul vă rog să aveți în mine cea mai

deplină încredere. În scurt, iată cum stau lu-
curile. Cîtînd în jurnal necazul ce vi s-a în-
timplat și văzînd chipul simpatice al domșoarei
loana, fiica d-voastră, am fost cuprins de
dorința de a vă da o mîină de ajutor. Am stat
de vorbă cu un prieten cult de la Siguranță,
care mi-a atras atenția că aceste cazuri de
dispărșire sunt tot mai numeroase și că Poliza
nu e cea mai indicată, în majoritatea împre-
zurilor, de a se amesteca. Fugarii, aparținînd
unor familii de condiție, nu se ascund în medi-
le vagabonzilor de profesie pe care le cunosc
poliștii și de-a dîlăl dovezi de o ingenio-
zitate extraordinară. Minorii constituie o clasă
aparte cu o solidaritate ocultă și cu cuvintele
lor de ordine. Cînd mai ales e vorba de fete,
problema e foarte delicată. Cercetările zgomo-
toase pot dăuna reputației lor. O fată care vo-
iește să scape de vigilența părinților găsește
adăposturi ireperabile și lume de bună credin-
ță care să-i ia apărarea și s-o lănuiască. Mi-
locul cumințe în aceste cazuri e de a se face
investigații prin persoane neficiale, defectiv
particulari, dar mai ales oameni cu desăvîrșire
liberi care să se dedice unei singure afaceri.

Vreau de la început să înălăturăm o neînțele-
gere. Nu vă închipuiți că am venit să vă propun
servicii pentru bani. O, nu. As fi jenat dacă
v-ați gîndi măcar o clipă la problema vreunei
recompense. Răsplată îmi va fi bucuria de a
vă fi fost de folos. De altfel, față de niște per-
soane distinse ca d-voastră, pot să mă ex-
prim, cred în toată sinceritatea. Sunt tînăr și
liber și vreau să mă instruiască de viață prin-
tr-un ioc delicat și rar. Am absolvit Politehnica
nu prea de mult, stau cu părinții mei și mă
multumesc deacumdată cu cîteva angajamente
peste vară, la lucrări mari, pe lingă un inginer
cu nume. Alături de inginerie, m-am ocupat
cu arta plastică, cu pictura, și încă sufletul
meu stă la îndoielă. Politehnica am urmat-o
spre a face voia părinților mei, nu cu silă to-
tusi mărturisesc, fiindcă nu-mi place artistul fără
cunoștințe pozitive. Afară de aceasta, am
groază de mediocritate și mi-am zis că e bine
ca în cazul cînd nu mă voi dovedi cu vreun
talent plastic deosebit, să am o meserie onora-
bilă, constructivă. Mi se pare că abuzez de
răbdarea d-voastră

— Nicidcum — zise d. Octav Polizache — tot
ce spui este extrem de interesant

— Dacă, în nesiguranta vocației mele, nu m-am
îndurat să părăsesc în totuși pictura. Am izbutit
să obțin un contract cu o biserică dintr-un sat
mare, nu vă spun unde, și asta vorbă am picta
sfinții și feciorea. Ca un dar din parte-mi,
nefiind încă sigur de valoarea artei mele, le-am
dres padurile peste rîul din comună. Cum ve-
deți, sunt un aventurier,

(va urma)

balada lui horia

Sus, in turn, la Alba, in vechea cetate,
Horia sta-n lanțuri, treaz și zi și noapte.
Așteptind osinda, tragerea pe roată,
La Crișan și Cloșca frământarea-l poartă.
Nu uită noaptea-n care, in moara părăsită,
Jurau să nu mai ducă o viață horopsită.
Jurau să nu mai fie nici nemeși, nici iobagi,
Să nu mai fie jale in munții lor cei dragi.
La Vidra, in pădurea de plopi și de răchită,
Idea de răscoală fuse plămădită.

Un vultur se rotește, cetății dă tircoale,
Se duce către munte, se-ntoarce iar la vale,
Plutește ca năframa sub cerul plin de nori,
Zburind pe lângă turnuri de zeci și zeci de ori.
O clipă-și uită chinul, durerea și amarul.
Se vede copilăndu, trecind in munții, hotarul,
Ducându-se la Gilda, umblind pe Detunata,
Mergind adesea singur, ori însoțindu-și tata
La zile de corvadă, făcute la pădure,
Cu straița in spate, cu botă și secure,
Plăcând in cap cu noaptea la muncă pentru șpan,
Părindu-i iobăgia mai grea, din an in an.
Mergind s-aducă apă, de sus, de la ghețar,
Văzu un pui de vultur, căzută lingă-un arțar,
Cu aripile-ntinse, părinte că vrea să zboare,
Să urce-n virf de munte, să urce către soare,
Dar aripile sale erau ca miini betege,
N-aveau destulă vlagă printre țării s-alerge.

Pe-o cărăruie-ngustă, cu brazi și fagi bătrini,
Vin bacii cu produse bogate de la stini.
Se poticnesc tretinii și se opresc din mers,
Iar bacii stau și-ascultă al mierlei mindru vers.
In vale se aude taraf de ceterași,
S-aud cum strigă vifori și chiuie nunați.

O rază de la soare îi luminează fața.
A stat la sfat cu noaptea, a stat cu dimineața
Și ochii își închide și-adoarme linistit,
Avind un vis feeric, avind un vis cumplit:
Gorunul de la Tebea, sub care-a stat ades,
Un loc, pentru vecie, sub cetini i-a ales...
Bucăți din trup își vede pe drumuri aruncate,
Din care mușcă viermii și fiarele turbate.
Pe cap îi pun coroană de spini și de niule
Și-l poartă pe la sate in cușcă cu zăbrele,
Și rid de el honvezii și nemeșii haini
Ce-au încercat să stingă aprinsele lumini.
E-nspăimântată lumea și fuge disperată.
In chefuri, nobilimea, cu singe se îmbată
Se-mbrățișă ca frații și uită de-nvrăjbiți,
Dind nemeșești spițe vrăjmașe străluciri.

Semnalele cu focuri și tulnice ce cheamă
S-aprind și ard pe pescuri cu flăcări de aramă.
Vin cete din Mesteacăn, din Brad și din Zarand,
S-aprind speranțe-n inimi și gânduri care ard.
Fierarii din Arada, din Lupșa și Albac
Fac sulii, furci, topoare, și săbii grele fac...
Aude cum iobagii mai strigă de prin sate
Că va veni o vreme cind iar vor vrea dreptate...

Îi treaz, și parcă-aude cum tatăl său îi strigă
Din nou să ia baltagul și sabia să-ncingă.
Să sune iar din gornă, s-adune iar pe moși,
S-aducă libertate la fii și strănepoși.
Prin tulnic parcă-i spune din vremi ce-au fost
trecute,

De chinurile amare, de dorurile durute,
Cum se plîngeau iobagii, umblind după dreptate,
Bătuți, pină la singe, de șpanii din cetate.

Pe trădători îi iartă, căci fără n-au, nici lege:
Ce-au semănat cu ură, tot ură vor culege.
E scump prețul vînzării cînd vine de la frate,
Vinzarea lui se-ntoarce pe țară și pe sate.
In pita ce-o mîncă, crescută in cuptor,
Va sta un cheag de singe, de crimă și omor.

Un glas, ca o hucire, pătrunde din afară,
Un glas care se stinge și arde ca o pară:

„Plînge Crișul, Arieșul,
Dealul plînge, domol
Mureșul in mers domol
Duce jalea-n lung ocol.
Oltul strigă, țipă parcă
De durerea ce-l încearcă.”

In față i s-arată Uibaru, ca un frate,
Ce-a fost înfipt in țapă la Deva in Cetate,
Și-ațîța frați de arme, de lupte și dureri,
Goniți din bătură, rămași fără averi,
Cuteierind pe drumuri, prin munții pustiiți
Bătuți de ploii și vînturi, flămînzi și istoviți,
Putere-i dau Carpații, cu pesciri și păduri,
Prin care zboară șoimii și cirduri de vulturi.

sinziana
pop

Vreau să scriu o carte sinceră. Și vea. Literatura nu se face cu me-
nașamente. O carte adevărată și fără coroaie. O carte în care mai puțin
cuvinte. O carte de rezistență împotriva falsei morale, falselor decenții
și falselor așungeri. Impotriva ipocriziei și falselor valori. O carte des-
pre bun simț și despre aspirații spirituale, o carte de suferință de bucu-
rie și dragoste, o carte actuală, a timpului acestuia și a acestor tineri
printre care trăiesc. Se petrece in două zile. In două zile, in familie și
pe stradă, o zi a timpului oprit in fantomele altor vremi, filistinii mic
burghezi, arăteți conservați in peisajul medieval al strărilor orașe
transilvane, o zi a timpului atîrnat înaintea, timpul marelui oras con-
temporan, pînă din mînt de artere. Intre una și alta o fată salvîndu-se
de lipsa familiei, plătind nedrept și greu singurătatea.
Aș vrea, aș vrea... Din păcate cărțile nu se scriu singure.

Cap. II

— Domnișora, domnișora! Domni-
șora Puiche, Neagru!
— Rosie ca o ceapă! Erii se agățase
de trunchiul copacului și mă striga.
— Domnișora!
— Oprește-mă Erii, apucă de frin-
ghii.
— M-a oprit și m-am propit cu-n pic-
cior in pămînt. Eram amețită, imi
veneă să merg înainte. Și mai aveam
parcă-nădmur un leagăn mic, mi se
bălbănea între coaste.
— Ce vrei?
— Plîngea.
— Domnișora, ce-ai făcut? Tabac
trebuie la dumneavoastră? A zis
domnul să fac gata bagajelor. Ostan,
unde plecați?
— Plac Erii, merg la Muter Habernam.
De ce drăcu mai plîngi? Hai la
bucătărie.

— M-am dat jos din leagăn și-am par-
nit spre casă. Grădina era mică, un
ochi de verdețale cu patru pere cres-
cuti in cuburi de piatră. Și curtea era
pietruită, cu bolovani, șuvoaiele de
primăvară se holotogiau pe-acolo in
săpune.
— Bucătăria era la parter. O încăpere
enormă, cu sobă mare Muller și
Stamm, cu linoleum și cu îndemnuri
pe pereți: „Gospodina pretioasă a-
duce pe soțul său devreme acasă” sau
„In fiecare dimineață spala manile și
fate”. Erii locuia într-o încăpere
acolo un pat și-un dulap. Pe frînghie
dulapului erau tot felul de panglici de
pus la canci. Puteai să te uți la ele
sau să te gîndești la ce-ți mai
trecea prin cap. Pe pat era un dricar
mare umplut cu puf de găină, ațungea
să te-nvești cu el și-ți soseau dintr-o
dată tot felul de idei. Acolo m-am
gîndit prima dată la polițistul lui Ma-
nana, mi-l închipuiam foarte bine, cu
mustați și cu chipul dar numai strîd
in picioare. Nu puteam deloc să mi-l
închipui culcat, avea burta enormă și
eu numai așa îl vedeam, dormind cu
foto in jos. Și cum poate dormi un
om cu burta cu foto in jos? Și m-am
gîndit și la alte lucruri interesante. Erii
trebăluia pe lină și mine însoțită de
zgomote, imi plăcea să ascult cum
rede corolii, cum toarnă laptele din
șister in ulcele, cum scoarță din magozii,
nici mustele de fermentație, mucezala
și pânjenii roșii de macaroane.
Nici gîndacii sîmbi care foiau prin
bucătărie in nopțile de vară cu lună
cînd puteai să-i observi înfulecînd pe
viață și pe moarte. Casa avea pro-
vizii și provizore erau linistea fami-
liei. Proviziile și însoțirile de „sine”,
Am mai spus, veri și verisoare livizi,
transparenti, degenerați, pină-n a
șoplea spîlă. Dar așa m-am gîndit
mai tîrziu, in povestirea asta scrie
la persoana înfăia nu e voie să fie
prea inteligentă, dar nici foarte
prostă, exact așa cum ar putea fi o
fată de cincisprezece ani.
— M-am așezat pe dricar și m-am
uitat la Erii. Plîngea toată lingă sobă
și tremura.

— Erii, am rugat-o, la ridică-ți o
fustă.
— Si-a ridicat fusta roșie și dedesubt
era altă fustă roșie.
— Ridic-o și pe-a doua, Erii.
— După cite fuste roșii vine prima
albă, Erii?
— Inche două, spuse și se ștersa
la nas.
— La ridică-le! Își mai ridică două
fuste, apoi încă patru și gata. Stătea
drept, cu picioarele roșii și gesele
virile-n papuc. „Mitoufle” mi-a venit
in minte și-am întreat-o.
— Dit moi, Erii, de unde ai tu ces
mitoufles?
— Nu rideți la mine, domnișora,
spuse, pare rău che plecați. Ostan
unde mergeți?
— Hai Erii, spune, de unde ai ces
merveilleux mitoufles?
— Cherem sepen, nu bateți joc la
mine, ia nu sint chișoson Mezanfan.
Mie pare rău.
— Incepu iar să plîngă.
— Tu de ce nu pleci? am întrebat-o.
— De ce să nu muncеști la tine
acasă dacă tot muncеști la mine?
— Am obișnuit aici. Frații au insu-
rat și sororile, perinții estem betriți.
Că ce se fac?
— Mai ieșea la promenață joia și du-
mineca, aștepta pe cineva, ieșea in
fiecare săptămînă, își punea mărgele
celelalte, de chihlimbar, panglici
colorate la canci și pleca. Poate
la oras și avea poliștit. La patruzeci
de ani ce mai putea gîsi? Un poli-
țist vădus și-atit.
— Erii, cum l-a gîsit Manana pe
polițistul ei? Și de ce-a părăsit-o?

— Nu știu domnișora, Manana nu
spune Manana Fluier. Săraca.
— Ba ști, dar nu vrei să-mi spui.
— Nu ști, dar nu vrei să-mi spui.
— Bine, fă-mi o bucată de piine
cu unt. Te rog.
— Cu roșii?
— Da. Da nu mi le tăia. Dă-mi-le
oșă. Fără sare.
— Imi plăcea să mîncîc roșii crude.
Imi plăcea mai ales cum se patri-
vește roșul cu piinea cu unt. Toată
iarna visam să mîncîc piine cu unt
și cu roșii și cînd venea vara mîncam,
să-mi lină pină la iarnă.
— Erii mi-a adus mîncarea pe o farfu-
ră și s-a așezat pe pat. Își tineă
mîinile mari in poală, mîini fierte
o dată pe săptămînă cu leșie. Da nu
miroseau a leșie, miroseau a ver-
dețale de supă.
— Erii, mîinile tale miroase a pîs-
tirac. Știi?
— Ști.
— Ști-a castraveti.
— Ști.
— Incepu iar să plîngă și mă opucă

Gravură de FLORIN CIUBOTARU

de gît.
— Unde plecați domnișora Puiche?
— Mama la dumneavoastră nu-i nor-
male.
— Ba e normală. Patru zile. Mai
mult nici n-ai ce să vorbești. Despre
ce să vorbești, Erii, spune?
— Clara-Maria-Despina care vorbește
mici care pleacă din lină cu încercă-
tură. Cine vorbește mult e gol pe di-
nătru, un port părăsit in care nu
mai doarme nici un cîine. De asta-mi
place Erii. N-are nici un fel de iniția-
tivă, răspunde doar la întrebări. Va-
poarele mele sint toate in port, și
cite mai șoses, ehei!
— E bine in munți, Erii. E liniște și
te dai cu schiurile toată ziua.
— Și școala?
— Merg și fără școală. Te duci cu
schiurile și cari provizii pentru ca-
bană. Și speli vasele. Tu cum le
speli?
— Asta nu-i treabă la dumnea-
voastră. Dumneavoastră este domni-
șoară. Trebuie făcut un rost la lume.
Ca domnișoara Clara.
— Clara-Maria-Despina, Erii, știi că
se supără tante Alice.
— Nu pot spune, dar musai faceți
un rost. Nu remineți ca mine la mila
altcuiva. Musai mergeți mai departe
la școală.
— Tu-ai fost la școală?
— Patru clase. Mai mult n-am putut.
Am avut frați mai mici, ostan gata.
A trebuit să cresc la ei. Mergeți la
școala domnișora. Ascultați ce spun.
Mergeți la internat. Se poate.
— Și cine plătește, Erii? Nu se
poate gratis.
— Ba se poate. Musai interesați.
— Și haine? Cine-mi face, Erii, imi
dai tu două fuste imprumut?
— Dau tot ce am. Și suflul meu.
— Și fundele de canci, și „les mi-
toufles”?
— Tot.
— Plîngea iar, și mă strîngea in brațe.
O simțeam cum se frîmîntă lingă
mine și mi s-a făcut dintr-o dată milă
de ea. Am luat-o de mîini și-am în-
ceput s-o liniștesc. Nu pot să sufăr
oamenii care plîng. Muter Habernam

trepte de lemn fură coborite in tă-
cere, scara interioară a casei, sculpu-
tă in stejar masiv, cu fîrde in care
grapi de bronz jineau mari lumînări
de spermatent.
— Cei doi ne așteptau in picioare.
Tante Alice la un capăt al mesei, bă-
trînul la celălalt. Și pentru că masa
era veche și foarte lungă, intra unchi
mai era o distanță enormă, o distanță
atît de mare facit cuvintele rostite nu
ajungeau de la un capăt la altul, stîngindu-se undeva la mijloc. Adevă-
turile erau in felul acesta absolute.
Nefînțindu-se, sunetele nu puteau
sfîrși contradicții și nici măcar nu pu-
teau cădea de acord. Tot ce se spu-
nea intra in eternitate, de-o parte și
alta, erau granițe nedepășite de mul-
te cuvinte se priveau de la ferestre.
Ca bătrînii aceia din parcuri așezăți
față-n față, zile la rînd, și care dorm
pe bastoane și le sint sieși atît de
suficienți, și-atit de acrotii de oste-
neală, încit nu riscă nici un fel de ne-
trebări.
Intre mine și Clara-Maria, distanța
era mult mai mică, așezate pe cele
două laturi ale mesei, nu levoam
foarte des in mișcări. Și cum mobili-
tatea ei vizavi de menu-uri se dove-
dea de-un tip special, eram aproape
tot timpul prințului imobilizată. De
aceea o preferam pe Erii, bucătăria
și bucățile de piine cu unt. Mai exact
„și” de aceea, și-ul fiind aici foarte ne-
cesar.
Bătrînul își împreună mîinile și roșii
scurte rugăciunea de priză. Era de
fapt un descîntec. Cu ochii pe jumă-
tate închisî rastea optimi de cuvinte
și uneori sfertul lor. Mai mult la mine
n-ajungea ci numai cite-o literă aș-
prunată mai tare, un fel de-amenin-
țare cu imbold. Toată lumea jinea
capul in piept, chiar și Erii, in colț,
lingă ușă, și eu-n-am avut niciodată
cureauă să ridic ochii și să-l privesc.
Dar îl ascultam cu atenție. Il auzeam
vorbind, îi așteptam cuvintele, le cer-
ceam și le agram in gînd, le jude-
cam, iar felul lor suierat de-a lîșni,
șopîrelele acelea care se strecurau prin
ceri ori limbile acelea de sarpe pînă
ințind cu roșu distanța pină la mine,

înroșise la față. De transpirație, părul
i se încrețise mai tare pe la urechi.
— Ce-ai făcut in sfertul acela de
oră? întrebă bătrînul și se trase mai
aproape de rama mesei.
— In care și se miră vara mea.
— Ce spui? întrebă tante Alice.
— Timpul tuat de exerciții la pian
n-a fost complet.
— Întrebă-o pe dumneaie, spuse
C.M.D. și mă arătă peste masă cu
degetul întins. De fapt mi-l băgă
in ochi c-o plăcere neabută.
— După ce că stă toată ziua la
bucătărie mai scriștie și pe scări.
— Ce s-a-nîmplat, pentru Dumne-
zeu, spuse tante Alice, ce e cu voi?
— Pofim? întrebă bătrînul și-și
privi șofia drept in ochi, dacă se
poate înfîmpla oșă ceva la o distanță
de zece metri cel puțin. Ce-ai zis?
— Of, Doamne, oță ea și bătu ner-
voasă cu-n palme. Dar Erii tocmai in-
troșe pe ușă, mirosul nu mă trădase,
sosea cu-n caștron de papricas. Il
așeză pe masă și începu să servească.
Clara-Maria-Despina primi cele două
copone și capul pieptului, bătrînul
aripile și gîtul, tante Alice restul
pieptului. Mie-mi dădu ca deobice,
cuștira. Dar printre coaste, Erii as-
cundea înțaldeana o jumătate de
ficat și pușină rinzoacă. Trebuia să le
mîncîc cu grijă, să nu se observe, să
le prind cu virful furculiței in dedesu-
bul unei găluști. Dar lipsa se observa
înțaldeana. Certat, Erii se minuna:
— Nem ludom, oșan, gheime asta
avut numai jumătate ficat la nu min-
cat, la mine pasăre nu place.
— Oricum. Papricasul ardelenesc e
strănic. Mai ai ce mîncă și după
ce carnea s-a terminat. Așa că min-
cam toți cu poftă, sugeam oasele și
chiar degetele muiate in sosul alb,
pescuim cu ele găluștile, iar bătrînul
ne întrecuse in imaginație, imbibase
cu mina bucăți mari de piine in smîn-
țină, savîndule cu delicii. Clara-
Maria-Despina îl urmă imediat. Tur-
nul de piine fu răsturnat in sos, mari
bureți împregnati cu grăsime ștersera
de pe farfurie orice urmă de amîn-
țiri: rapid, rafinat, fără zgomot.
Tacticoasă, cu degetele ei plînuțe și

albe, și mai ales micăpă, tante Alice
scotocea și ea in farfurie după ul-
mele bucățele de pui. Și numai Eri
ne privea, așteptînd o comandă. Ște-
tea in picioare nemişcat și-atit d-
deosebit de tot și mai ales de ges-
turile acelea care nășteau o liniște
ciudată, de respirația gîlțită a bă-
trînului, de zgomotul sec al farfuriile
lovite, de fîșitul stins al servetelele
strînse in pumn. De parcă doborî-
și șase de surd-muți ar fi dansat
fata ferestrei. Douăzeci și șase o
oameni lovind din pălmi, cu glas
și auzul stîns și-avînd numai ochi
receptoare de ritm și mișcare. Și-apo-
cu ritmul însuși, clătîndu-se straniu
sîrînd scurt, bucurîndu-se haiducești
de-o sărbătoare pentru oameni morți.
Dar in poziția bătrînului mai încă-
pă porție de mîncare. Știam ast
după felul in care ședea, nu de ic-
răsturnat pe scaunul alintat c-o per-
na mare. Se sprijinea încă de brațel
lui cu palmele rășchirate cu trunchi
deslus dar aplecă ușor înainte, ca-
peajma unei sărituri. Umerii era
coborîți dar capul pendula vine încol-
și-ncoace, atîntîndu-se încă aten
Abia după trei feluri de mîncare, că-
tre deseri ochii începu să se în-
chidă, lipsiti de expresie dar discip-
nati, lupțind constant pentru ideea d-
pîndă. Și numai cînd pleoapele răs-
se neclinău ca la curcani, c-o mai
gine ridicată peste pupila, sau ca l-
morți, cu lucrare aceea rece de ocl
de sticlă, mîtușă Alice ne dădea voi-
și plăcăm in virful picioarelor. De
după două feluri, bătrînul mai er
foarte lucid.
— Ce ziceai că s-a-nîmplat? în-
trebă din nou, închinînd ochii cu ob-
ceiul miopilor care-și curăță lentilele
de la ochelari. Eu plătesc și sfert
acela de oră care-a lipsit. Progres-
tău va fi cu alit mai puțin și cu al-
mai necesară-n timp profesora c-
pian. Și eu plătesc. Am mai spus.
— Întrebă-o, zise C.M.D. arătîndu-mi
iarăși cu degetul. Ea e devînd. Tre-
buie dinardis. Parcă e elefant.
— Scriștie scara, m-am scuzat. N
pot să zbor.
— Cum? bătrînul se aplecă în-
tente atent.
— E-o casă veche, știți doar.
— Mi-era tot una. Dacă vroiam să le-
spun de la abraz, momentul venit
Mătușă Alice fredona încetitor, er-
sătulă și fericită, visa cu ochii pro-
fili de ochelari.
— Și mai cum? întrebă bătrînul.
— Plină de soare și de gînduri
Degeaba face Erii curățenie. Forțote
prin pereți. Și-au făcut drum ca fu-
nicile, i-au cîruiat. Il aud tot
noaptea.
— Și mai cum? întrebă.
— Imi vene dintr-odată să plîng, d-
am vorbit mai departe.
— E-o-nchisoare de-a fapt. Nu va
nimic ziduri. Gredeți că nu m-
știu cum e dincolo? Am luat soare
cu mine in buzunar.
— Ha, ha, trise Clara-Maria-De-
spina. Mai și miști la arată-ni-l. Sca-
soarele de unde-l ai.
— Vina-ncoace, zise bătrînul.
— Cind am fost la Baden-Bade
Eneaz? întrebă dulce, tante Alice.
— Vina-ncoace, n-auzi? mă chert-
iar, onchiescuse și mai mult înainte.
— Ei, pe dracu, se-nfurie fan
Alice, am fi fost marți de mult.
— Clara-Maria-Despina mă obser-
vata. Se făcea că zimbeste dar lin-
in dinți un cutit. M-am ridicat și m-a
dus in dreptul bătrînului.
— Arată-ne soarele, zise și m-
apucă de braț. La arată-ni-l.
— Am întors capul și m-am uit
afară, pe dreapta.
— Arată-ni-l, zise iar și mi-l rōsu
mina.
— Au! am strigat și tante Alii
deveni dintr-o dată atentă.
— Își ridică ochelarii pe nas, renu-
fînd la mica ei reverie digestivă.
— Arată-ni-l, zise, și mă trase î-
in genunchi. Imi prinse capul cu
mină și cu cealaltă mă lovi. Eram
privirea spre ușă. Erii înlemnise
prag cu cafelele. I-am zîmbit d-
bătrînul m-a pocnit peste gură
peste nas și capul palmei. Am sim-
țit singele cum începu să curgă, căldi
peste buze, sărat, și numai ocl
i-am închis, așteptînd loviturile. N
levoam calm, ritmic și dureros in ce
doau izvoare de sînge. Apoi imi dă-
drumul.
— Nu prea e cine știe ce de soare
tău, zise și C.M.D.-ina rîse subțire.
— M-am ridicat in picioare și m-
am urcat la locul meu.
— Știu că mă călătăi seara pr-
buzonare să nu furcave, și diminea
in geanta de școală, am spus.
— M-am tampanat cu-n șervețel de în-
ție. Mă dureau lacurile lovită, mai al-
cînd vîrtoam. Niciodată n-am sim-
țit literale mai aprig răsucindu-se-n mir-
cheltîndu-mă prin aer, străbătîti
carnea vine, poalele de singe neg
și vinele plezite-n evantai, prăbușit
doar peste limita suferinței ca nis
kilogram de smalt. Nici măcar mi
tîrziu cînd am roștit primele vorbe
de dragoste. Dar trebuia să spun
Tot ce-mi venea atunci in minte, pe-
tru că umilțetea vechi se adăuga
o piele, e greu să le scoți la lumir
ci numai cînd vin ele singure pe-n
nerc noaptea și plîngi, și dac-ai p-
teo scrie cu ele pagini de carte o
manii ar întemi și te-ai plimba și
gură printre stâlpi arapierii tale sul
rînte. Și-mi părea rău că nu putei
întoarce răbdarea veche-mari
lor, ca pe-a bătrînul neabută, zălc
prevestitoare de moarte.
— M-am obișnuit și cu săpunul
seu „special” pentru mine și
proșopul de cînești. Și cu bătoia. I
prea aveți noaptea.
— De spuse bătrînul vesel. Tu
ambitie. Ai și asta. Măică-ta e nu
o țîrfa cu sentiment. Ai să ajungi m-
departe. Ha, ha!
— Și de Manana am uitat să
spun. C-o fîneti nemincată. Și de E-
ci-o furată la bani. Și nu e tot.
— Zău? spuse bătrînul și înce-
să ridă cu poftă. Rise și tante Alii
Ștăteam la mijlocul distanței, auzu
amîndu-se vorbe. Rideau și-n mi-
bătea plînsul ca o pendulă. Și-ap-
mi s-a făcut greață. M-am ridic
și-am plecat tocmai cînd izbucni
veselia lor ca o floare verde.

(Fragment din romanul
cu același titlu)

tadeusz rózewicz

Poet, prozator, dramaturg, Tadeusz Rózewicz ocupă la cei 45 de ani ai săi, un loc deosebit în peisajul liric contemporan polonez. De ani de zile creația lui se bucură de o atenție tot mai mare din partea exegetilor literari. Acest interes este sporit de atracția pe care lirica lui Rózewicz o exercită asupra multor tineri creatori. Unii critici socotesc că cel puțin o treime din tinerii scriitori „în gen Rózewicz” și că există primejdia ca acest fenomen să se transforme în modă. Teama criticilor nu este lipsită de temei dacă se are în vedere faptul că experiența de viață care îi desparte pe tinerii adepți ai poeziei rózewiczene de modelul lor îi determină să rămână în majoritatea cazurilor la nivelul unor experiențe intelectuale.

În cazul lui Tadeusz Rózewicz, elementele care stau astăzi la baza poeziei lui au luat ființă în afara artei. În anul 1939, când Rózewicz făcuse primele încercări pe tărîmul poeziei, războiul a curmat brutal visurile tinărului de optsprezece ani, silindu-l să pornească pe drumul greu al vieții de partizan.

Cei aproape șase ani de ocupație fascistă, care au provocat pierderea a 6.028.000 vieți omenești, distrugerea a numeroase destine, prejudecări morale care vor dăinui încă vremuri îndelungate și imense pagube materiale au catalizat atenția aproape a tuturor creatorilor polonezi.

Poezia lui Rózewicz s-a născut din tragedia unei generații pretimpuriu încercate, silită să ia hotărâri unice în viață în vreme ce sute de mii de tineri pieroau în acel război necrutător sau erau ucși în crematoriile și în lagărele de concentrare. Lirica lui Rózewicz, amară și dură, era un strigăt al omului apăsător de monstruoasă fascismului: Omul se ucide ca un animal, / am văzut / furgoane cu oameni ciopârțiți / / Am dovedit și patru de ani, / dus la mormânt / m-am salvat.

În primele sale volume de versuri (Neliniste, 1947 și Mănușa roșie, 1948), Rózewicz aduce mărturie unui om literalmente „smuls din ștreang” care nu-și poate ordona experiența, nu-și poate explica întregul cosmos prin care a trecut omenero, dar frământat de datoria morală și artistică de a da glas tuturor suferințelor. Acestea sunt volume dezvăluite însă și o altă latură a creației lui Rózewicz — regretul după visurile neîmplinite. S-a scris mult despre faptul că „începuturile creației rózewiczene se desfășoară între apocalips și idilă”, dar ar fi nedrept să nu observăm că între acești doi poli își găsește loc și convingerea poetului că lumea „ieșită din apocalips” poate fi orînduită, că visurile pot fi totuși împlinite. În fond, amîndouă volumele sînt un protest vehement împotriva vremurilor de dispreț pe po-zitiile unui profund umanism. Cum era și firesc, Rózewicz a evaluat repede de a evocarea unor momente și episoade dramatice, la generalizări de ordin filozofic, devenind poetul celor mai înalte norme etice.

Dacă războiul a constituit o crimă oribilă împotriva umanității, a distrus uriașe valori create de om, atunci datoria artistului contemporan este de a preîntîmpina repetarea acestei tragedii și de a contribui la crearea de noi valori umane. În acest context „poezia contemporană înseamnă lupta pentru viață”, înseamnă înnoirea. Ea este destinată oamenilor, fără de care poetul nu poate crea, nu poate trăi... Voi vorbi tuturor / care nu mă cîștesc / nu mă ascultă, nu mă cunosc / n-au nevoie de mine. / Ei n-au nevoie de mine / dar eu am de ei.

Să însemne aceste cuvinte o îndoielă asupra capacității poeziei de a influența oamenii? Cel puțin așa consideră numeroși critici. În altă parte însă Rózewicz își exprimă clar programul său poetic: „opera literară (...) trebuie să ajungă la cititor pe drumul cel mai scurt, nu trebuie să fie reținută

nici măcar de cele mai încântătoare și din punct de vedere estetic, cele mai frumoase papirusi stilistice”. Un asemenea crez poate fi formulat numai de un artist care nu scoale procesul de creație din relația ireversibilă creator-cititor, convins că „vremea care vine este mai frumoasă”.

Excepțind volumele publicate între anii 1949-1953 (Cinci poeme, Vremea care vine, Versuri în imagini și Spicul de argint) alterate în mare parte de un convenționalism facil, versurile lui Rózewicz sînt o amplă conștiință asupra problemelor care îl frământă pe poet. Mai stăruie și astrăzî în rîndul criticilor ideea cu privire la pesimismul poeziei lui Rózewicz, care nu reușește să se smulgă din coșmarul trăit în timpul prigoanei hitleriste. Cred că se impune totuși un corectiv. Dezvăluirea tragediei prin care a trecut omenirea în cel de-al doilea război mondial nu înseamnă în cazul poetului polonez renunțarea la idealuri, la umanism (acest lucru nu li se reproșează nici măcar eroilor din Ciurma lui Camus, sau lui Josef K. din Procesul lui Kafka), ci dimpotrivă, o voce în apărarea demnității omului, împotriva unei realități pe care numai vremurile închiziției au cunoscut-o. Volumele următoare Cimpia (1955) Poem deschis (1956) Forme (1958) Disoluția cu Prînțul (1961) ar putea avea ca motto versurile din poemul Cimpia. Numai în îmbrățișarea desigur / a realității / bate inima / și suvoitul de singe / ca soarele, / curge prin arborale verde al vieții mele. / Mi-e pieptul strîm / mă deschid / ca o cimpie / dornică de mișcare de schimbare / și mă umple / Oceanul vieții.

E ciudat cum reușește acest poet retras la Gliwice, departe de viața tumultuoasă a cercurilor artistice, să fie atât de prezent în actualitate. Pornind de la ideea că poetul este „răspunzător pentru chipul fiecărui om”, Rózewicz biciuiește tot ce este anacronic, absurd, asocial. Arma principală a lui Rózewicz rămîne investigația psihologică și ea atinge cea mai mare forță în piesele lui de teatru care întregesc semnificația creației poetului polonez în ansamblul ei.

În concepția lui Rózewicz, afirmarea unui ideal rezultă din capacitatea omului de a-și pune probleme și de a le rezolva, de a pătrunde conflictele morale în drum spre atingerea idealului. El nu spune nicăieri cum trebuie să fie lumea, ci cum nu trebuie să fie. De aceea versurile lui comunică cititorului un și de probleme și observații întrerupte din cînd în cînd, brusce, de intervenția poetului care aduce aprecieri asupra valorilor etice. Fără să se lerească de prozaimism, Rózewicz împrumută de la Apolinare tehnica înregistrării gîndurilor în desfășurarea lor naturală, primitivă aproape. De fapt Rózewicz socotește că poezia lirică se deosebește de proză numai prin esența emoției, rezultată din modul de a vedea și a trăi realitatea. Într-un articol din 1958 el spune că „metafora, imaginea, nu grăbesc, ci întîrzie înfîlțirea dintre destinatar și materia proprie și esențială a operei poetice”. Comparînd poezia cu proza lui Rózewicz, observăm că scriitorul polonez operează cu același limbaj, ceea ce este însă caracteristic din punct de vedere formal poeziei lui se referă în primul rînd la construcția versului. Fiecare vers formează o unitate sintactică bazată pe o intonație expresivă și nu tonică.

Oricît de mult s-a scris însă despre poezia lui Rózewicz un lucru este evident: nu latura formală a poeziei lui Rózewicz a stîrnit atîta interes, ci ceea ce are de spus creatorul ei.

ION PETRICĂ

cosița întoarcerea martorul tatăl meu

Cînd toate femeile
din transport au fost tun,
patru muncitori cu mîturii
de ai tu ai mîturat
cu adunat pîrul

Sub geamuri curate
zace pîrul mort al celor asfixiați
în camera de gazare
în pîr au rămas ace
și pieptene de os.

Nu pătrunde în el lumina
vîntul nu-l respiră
nu-l atînge nici o mină
nici ploaia nici buzele

În lăzi mari
zace pîrul uscat
al celor asfixiați
și o cosiță cenușie
cu fundiță
de care trag la școală
băieții neastîmpărați.

De-odată fereastra se deschide
și mă strigă mama
e timpul să mă-nțorc

peretele dispare
întru în cer cu bocancii încălțați
de noroi

mă așez la masă și ursuz
răspund la întrebări

n-am nimic lăsați-mă
în pace. Cu capul în palme
stau nemîșcat. Cum
să le vorbesc despre acest drum
greu și întortochiat

Aici în cer mamele împletec
fulare verzi

biziile muștele

tata doarme linășă cuptor
după șase zile de muncă

Nu, nu pot să le spun
că omul îl sugrumă
pe om.

Tu știi că sînt aici
dar nu intra pe neașteptate
în camera mea

ai putea să mă vezi
tăcut

aplecat deasupra coalei albe.

Poate cineva să scrie despre dragoste
auzind strigătele
celor ucși și înjosiți
poate cineva să scrie
despre moarte
privind obraji
copiilor?

Nu intra pe neașteptate
în camera mea

Ai să vezi
martorul mut
și imobilizat
al dragostei
care înfrînge moartea.

Tece prin inima mea
bătrînul meu tată

N-a economisit în viață
n-a pus de-o parte
ban cu ban
nu și-a cumpărat casă
nici ceas de aur
n-a strîns nimic.

A trăit ca o pasăre
cîntînd
de pe o zi pe alta
dar
spuneți poate trăi așa
vreme îndelungată
un biet funcționar?

Tece prin inima mea
tata
cu pălăria lui veche
și fluiere
un cîntec vesel
convins
că va ajunge-n rai.

În românește de ION PETRICĂ

Sub egida Comisiei poloneze a U.N.E.S.C.O. și cu o subvenție din partea acestei organizații, editura „Osolineum” din Wrocław a început editarea unei noi serii de traduceri din capodoperele literaturii orientale. Primul volum al acestei serii va cuprinde o culegere de cîntece ale lui Avagosh — operă a literaturii Indiei antice. Vor urma „Poveste despre ploaie” de Ueda Akinari, scriitor japonez din secolul XVIII, „Patru versuri” de Omar Chajam, clasic persan, „Povestea din Antara”, capodoperă a literaturii clasice arabe, și traduceri din clasicele literaturilor coreeană, mongolă, vietnamă, hindusă etc.

Institutul de etnografie „Mikluho Maklai” din Leningrad a publicat în colecția „Popoarele lumii”, lucrarea „Popoarele Asiei Orientale”. Este prima operă care reunește cercetări asupra tuturor popoarelor Asiei Orientale, fiind în acest sens o importantă cucerire a științei mondiale. Se comunică originea acestor popoare, limba pe care o vorbesc, se fac referințe ample la literatura și arta lor. S-a elaborat de asemenea caracteristica compoziției antropologice a populațiilor.

Organizată de Asociația din cinematografie și televiziune „Tribuna liberă” a festivalului internațional al filmului de la Carlowy-Vary va avea anul acesta spre dezbateri ca temă: „Filmul considerat ca artă și divertisment”. Este vorba despre o serie de importante probleme privind misiunea filmului, raportul dintre diversele orientări creatoare, problema educației spectatorului pentru a-l conduce la o percepție mai sensibilă a artei cinematografice etc.

Pentru a treia oară au fost remise, într-un cadru solemn, premiile „Gottfried von Herder” ale Austriei. Distincțiile, fiecare în valoare de 10.000 franci, au fost înmîinate unor reprezentanți de seamă ai culturii europene, între care amintim pe: Desider Darseny (Buda-pesta) profesor de istoria evului mediu, a cărui activitate s-a concentrat mai ales în domeniul protecției monumentelor vechi; Zlatko Gorkjan, poet sîrb și traducător de prestigiu, prof. Aleksander Kobzdej, pictor polonez, pentru ansamblul operei sale, Anton Kriesis, arhitect grec de renume internațional, și alții.

Prezidiul Aduării Populare a R. P. Bulgaria a emis un decret conform căruia oameni de litere români — Victor Iulbure, Valentin Desliu și Const. Velich au fost decorați cu ordinul „Kiril și Metodiu” cl. I, pentru merite deosebite în traducerea și popularizarea literaturii bulgare în România.

În românește de ION PETRICĂ

Frescă de pe zidul din camera lui Rafael

scrisoare din urbino comemorarea anuală a lui rafael — un rit al culturii universale

Am ajuns la Urbino în ajunul comemorării anuale — cea de a 483-a a lui Rafael, „sfîntul patron” al orașului, tinărul genial și dezordonat care avea să umple lumea cu gloria lui vertiginoasă. Mari așise anului ceremonie pusă sub auspiciile Academiei care poartă numele picturului, fondată în 1877: o preliminară reuniune a autorităților, urmată de conferința profesorului Rosario Assunto, titular al catedrei de estetică la Universitatea din Urbino și prelungită cu o vizită în casa unde s-a născut Rafael. Manifestația are loc măi întru în „Sala Imperilor” din marea palat ridicat de ducele Federico de Montefeltro, clădire enormă, în linii de cristal, supranumită „perla Renașterii”, care domină înaltele coline de un verde închis din jurul cetății. Steagurile republicii lîngă gonfolomul orașului Urbino, prezidează acest rit al culturii universale. Profesorul Carlo Bo, președintele Academiei „Rafael” și rectorul Universității anuntă numele tuturor membrilor italieni și străini care prin studiile lor s-au făcut vrednici să fie primiți — pe anul care a trecut — în consorțiul cercetătorilor artei lui Rafael. Printre ei figurează și esteticianul Assunto care ține prelegerea comemorativă intitulată „Platonismul lui Rafael”, comunicare polemică și solemnă în același timp, fixată în mijlocul dezbaterilor actuale de istoria artei Renașterii și a controverselor care stăpînesc orientarea picturii.

Arta lui Rafael este aezată sub semnul unei picturi a armoniei supreme, a ideii intuite dincolo de simțuri — după un timp de greșită simțire și deprecieri a ei din partea unor cercuri critice. Rădăcina unei înțelegeri juste este indicată, în ordinea cronologică, în cunoscutele pagini din „Lumea ca voință și reprezentare” închinată de Schopenhauer lui Rafael și în completările lui Schlegel, care devin astăzi pline de actualitate. Pictura rafaeliană — și artele plastice în general — nu se pot lipsi de legea măsurii și a armoniei, prin care tinărul pictor a aruncat o proiecție de fericire asupra lumii, luînd ca etalon echilibrul și simetriile artei antice.

Prezidiul Aduării Populare a R. P. Bulgaria a emis un decret conform căruia oameni de litere români — Victor Iulbure, Valentin Desliu și Const. Velich au fost decorați cu ordinul „Kiril și Metodiu” cl. I, pentru merite deosebite în traducerea și popularizarea literaturii bulgare în România.

În românește de ION PETRICĂ

DRAGOȘ VRĂNCEANU

rené-victor pilhes: „la rhubarbe”

Contrar pronosticurilor presei franceze, nu „Florile albastre” ale lui Raymond Queneau au fost gravate, în 1965, pe emblema premiului Médicis, ci „Rhubarbe” („La rhubarbe”) lui René-Victor Pilhes. Performanța tinărului debutant este invers proporțională cu sumara sa biografică, ce conține doar câteva tuse: născut în anul 1934 la Paris, el a fost crescut de bunica sa după mamă la Arlege, în sudul Franței. În prezent, lucrează ca redactor al unei agenții de publicitate.

De altfel, episodul meridianal al existenței sale va trasa, în „La rhubarbe”, o acoladă specifică simbolisticii, atmosferei generale și pitorescului de ordin lingvistic.

Biografia sa artistică, la fel de restrînsă, nu permite deocamdată etichete limitative. Utilizînd sugestivitatea „noului roman francez”, René-Victor Pilhes nu se arată refractar nici „trădăției” secolului 20 (Joyce, Proust, Kafka); în plus, analiza romanului rămîne ineficientă fără o raportare la narațiunile cavaleresti sau la epica pierăscă.

„La rhubarbe” prezintă o formă specifică de alienare, iar eforturile eroului converg către depășirea ei. La 25 de ani, Urbain Gorenfan poartă în căutarea familiei care-l respinsese. Tinărul e definit printr-o

dimensiune socială (e bastard) și prin două detalii fizice („nas burbon” și „păr negru ca tăciunele”). A fost crescut în înșoritul Midi, la Torlu, sat suspendat pe coline nesfrîșite, de pe culmile cărora țif se oferă o fascinantă panoramă cromatică: aceea a culturilor de rhubarbă (plantă comestibilă, utilizată la compoturi, dulceață și ca laxativ). Sub o astfel de tufă, cu ani în urmă, copilul plînsese — o noapte întregă — moartea „bunicii sale dragi”. Simbolul revine, obsedant, dar nu eșuează nicodată în melodramă, ci urcă tulburător către legendele străvechi ale încașilor.

Aspirația lui Urbain Gorenfan spre integrare familială se va pulveriza, mult timp, într-un zid de tăcere. Bastardul e un „amputat social”. Fortăreața pe care o asediază el adăpostește o coaliție organizată pe soartă largă. Tatăl său nu e singurul amenințat, prietenii lui sînt deja, sau pot oricînd să ajungă în aceeași postură: „O servitoare cu crupa apăsantă...”, „unul sau două coniaci (facultativ)...”. Solidaritatea de clan revine subit: „...toți se unesc contra ființei accidentate, precum altădată monarhii în fața Revoluției.” Există desigur motive temeinice: „Umbră imensă a bastardului planează asupra testamentului: remuşcările îl

determină adesea pe bogatul muribund să răstoarne, cu o mină tremurîndă, repartiția averii în favoarea bastardului, ultimă negociere, cu Dumnezeu de data asta, pentru a încerca să-l smulgă, la preț ridicat, salvarea, odihna veșnică.” În aceste condiții, întreprinderea fiului nelegitim va căpăta atribuțiile unei operații militare, iar cartea — o turmă polifonă. Un personaj misterios, dar ominoscient, Graffen-Schol, îl indică obiectivele și strategia. Bastardul își schimbă numele, devine confidentul surorii vitrege, în care vede necontenit un „ostatic al recunoșterii” sale, anchetează, pîndește, trece peste interdicțiile mediului ce-l respinsese, își bate joc de principiile acestuia, fiind adeseori în centrul unor accidente dramatice. Nu disprețuiește nici prezența unei ghicitoare: afacearea trebuie reglementată corect numai prin sex, și pusă inițial în termenii de disjunție — să fie recunoscut de familia tatălui sau s-o distrugă — el va recurge, în cele din urmă, la cea de-a doua soluție.

Mai presus de toate, însă, eroul desfășoară o vocație necenzurată către aventura onirică, chip de a-și reevalua existența sub cealaltă ipostază posibilă: aceea de copil legat. Visul și realitatea, veriți deosebite

ale aceluiaș flux narativ, se înfîlțuie contrapunctic. Aduse parcă la amplasul numitor, timpul obiectiv și timpul artistic accentuează și mai mult confuzia de planuri. Reperul ține de leit-motiv: „Dacă aș fi fost recunoscut...”, „...ar fi putut fi a mea” etc.

Asemenea madeleinei lui Proust, figurii sau situații din prezent aduc în amintire, un întreg univers, cu

aspecte din tragedia antică, cu substituirea de rigoare. Intenția parodistică e evidentă. Asistînd la spectacolul „Oedip rege”, Urbain Gorenfan, alias Aubaine Minville, își reprezintă simultan varianta modernă a mitului, în regie proprie: „Torlu ar înlocui de minune Teba; tatăl meu ar fi sosit într-o bună dimineață cu un sac în spate. Mai înainte el ar fi fost atănat de cultivatorii de rhubarbă; în încăierare, ar fi spart capul unui bătrîn cu nas burbon și păr negru ca tăciunele. Iată deci pe tata, ucigaș al părintelui său...” El va întîlni, apoi, pe sfîntul din Torlu, demon cu fața de femeie, corp de leu și aripi de libelulă. Puniind monstrul pe pîmînt, tata ar fi fecundat monstrul sub o plantă de rhubarbă. Din această împrejurare genială s-ar fi născut un copil frumos.

Căderea cortinei atestă diferențele, notate cu sarcasm: „Și acela care mi-a dat viață e acolo, în primele rînduri, sever și distinct. De ce naiba Oedip și-a crăpat ochii? Tatăl meu nu-i nebul. Dimpotrivă, el poartă ochelari cu o remarcabilă ramă de boga cafenie.”

„Fînța asocială” și mediul care a produs-o gravitează pe orbite divergente. Sentimentul izolării persistă și la înmormîntarea bunicii paterne,

la care Urbain Gorenfan participă incognito, dar e combătut chiar cu citatele biblice: „Venite ad me omnes”. Nimic în aceste cuvinte nu precizează: bastarzii sînt rugați să se abțină”. Incomunicabilitatea pe plan exterior e compensată de largi efuzii interioare. Tehnica scriitorului va prefera, deci, expunerii impersonale, vorbirii monologată. În acest mod, ca să luăm un exemplu la întîmplare, geneza bastardului apare ca un episod în care regăsim abila îmbinare de sublim și grotesc, cu efectul unui șoc electric.

Cartea lui René-Victor Pilhes pare ciudată, cu reliefulurile ei unecori esompate, cu unele fire lăsate în suspensie și — de ce nu? — cu interpretările diferite la care se pretează. Amprente debutului sînt detectabile, poate, în obstinția cu care utilizează, în citeva rînduri, cuvintele cu suprafața aspră, nerădusată. De asemenea, în unele neîndeminări sau mici sfîngăcii, inerente punctului de pornire. Cert este că „La rhubarbe” e scrisă într-un stil alert, nervos și dezvăluie o impresionantă forță imaginativă la un scriitor atât de tinăr. Un spiritual reportaj funebru sau o minuoasă notă de plată, inserate cu pricepere în paginile romanului, trădează pe agentul de publicitate.

Toate acestea sînt impregnate însă de acel inefabil al plantărilor de rhubarbă, ce irradiază parcă din fiecare pagină.

Desigur, „cursierul” lui René-Victor Pilhes nu se va opri aici ci va tinde către mai mari înălțimi. Casa de pe culmea cea mai înșorată a pitorescului Torlu rămîne, pentru moment, nelocuită.

„Cartea ar fi meritat premiul Renaudot” — scria Roger Bonssinot, adăugînd: „Dar în acest domeniu nu trebuie să fim prea exigenți, ci să ne consolăm cu gîndul că măcar o dată un premiu literar a fost atribuit unei cărți bune, plăcute, interesante și ...lizibile”.

NICOLAE BALTAG

P. S. În presa noastră literară s-au strecurat, anterior, unele inadverente. Imi permit de aceea citeva rectificări: 1) Scriitorul care a primit premiul Médicis pe 1965, nu se numește Pilhes, nici Philhes, ci Pilhes. 2) La rhubarbe nu-și întînde acțiunea „pe durata unei simpure nopți”, ci are o rază de bătaie mult, mult mai mare. Lectura integrată a cărții înlătură orice confuzie.

expoziții

pictură poloneză contemporană

Expoziția de la Dalles și-a propus a ne arăta dinamic, într-o largă selecție din lucrările pictorilor contemporani, ceea ce apare mai semnificativ, din anume unghi, pentru procesul de continuă efervescență și înnoire a fenomenului plastic polonez. Ca orice întreprindere similară, ea lasă cimp deschis atât în zona rădăcinilor, a tradițiilor, cât și în aceea a imprezibilului spre care evoluează. Dacă diversitatea stilurilor, bogata reunire a individualităților îngăduite vizitatorului a-și manifesta liber preferințele subiective, nu e mai puțin adevărat că ceva mai greu își va putea el reprezenta valențele — sau, dacă vreți, virtuțile — în care se conturează și își trăiește continua îmbogățire, ceea ce are mai specific școala națională de pictură, sporul de inefabil și originalitate al acesteia în peisajul artelor contemporane de pretutindeni. Consonanța aceasta, proprie și vitală oricărei colectivități creatoare a timpului nostru, ne îndreptățește poate a aștepta ne neapărat o infuzie de fond authton, folcloric, cit prefigurarea a ceea ce este mai definitoriu în însăși viața spirituală a poporului, în epoca dată.

Secularele tradiții ale artei teatrală poloneze, ca și decorațiunile populare de un deosebit farmec, apar astfel în expoziția de față nu atât în sinteze directe (Eugeniusz Gempert se dovedește oarecum singular),

ci mai degrabă într-o decantare interioară, într-un fel de aer aparte care trece pe deasupra lucrurilor și locurilor, imprumutându-le o anume atmosferă, o infuzie de tonuri stinse ale Septentrionului, o anume identitate. Toate semnele arată că peisajul plastic polonez evoluează proteic, îngăduind sau generind radial emulsiuni unui spirit compozițional și cromatic adesea innoilor. Majoritatea expozițiilor dovedesc stăpânire a tehnicii, completă uneori de un simț al culorii și o inspirație tumultuoasă. Deși transpare mai puțin, vigoarea decorativului, atât de proprie artei moderne, se întrevede adesea în spiritul arhitectonic, în dispunerea echilibrată a elementelor — prin care transpar atât virtuți plastice cât și sentimentul civic.

Intr-un uriaș covor de ruine (Konstanty Mackiewicz — Nu!) — drama unui popor greu încercat de război se adresează umanității mai presus de limbajul propriu-zis. Citeodată, opriți în postă neagră și roșie, muzica (de jazz) transferă pinzei un ritm puternic, plin de temperament, într-o construcție strinsă (Kazimierz Sramkiewicz), pentru ca, urmînd filioanele altei sensibilități, aceeași temă să vibreze discret și evocator, într-o anumită intimitate (Jerzy Nowosielski-Violoncelist).

Oamenii simpli, față de care pictura de calitate s-a dovedit întotdeauna receptivă, sînt redai și de

astă dată cu sensibilitate. O pinză parcă simbolică, realizată într-o viziune cromatică densă, reunește în mijlocul sălii mai mult decît portretul unei familii (Wladzimir Buczek). Alteaori, imaginea îl oglindește pe om chiar și în lipsa ființei lui fizice. Mai puțin spectaculoasă poate, pinza lui Stanislaw Poznanski, intitulată Mașina de scris surprinde și redă personalitatea celui, sau celeia, care își petrece acolo ore întregi. Cu totul altfel se întâmplă lucrurile cu unele pinze „încăpătoare”, voi dramatic, „din care — cine-i vinovat? — privitorul reține foarte puțin (ca de pildă din lucrarea lui Josef Mlynarski, intitulată în subteran).

Stăpînind fiecare inefabile și tehnici proprii, oarecum constante, pictori ca Benon Liberski, Jerzy Krawczik, Kiejtut Berenznicki, Zdzislaw Kaledkiewicz invită la reflecție, printr-o înțelegere majoră a sensurilor și scopurilor picturii. Un întreg perete, primul cu care vine în contact vizitatorul, este dedicat unor buni colorști (Jean Cybis, Hanna Rudzka-Cybowa ș.a.) a căror căldură expresivă tace oarecum notă aparte în expoziție. Preocupați de o mai pronunțată esențializare a expresiei picturale, Wacław Taranczewski, Jan Tarsin și alții cîțiva aduc în context o complinire interesantă, pe care o puteam înțeli mai bogat ilustrată.

MIHAI NEGULESCU

JERZY NOWOSIELSKI: Violoncelist (ulei)

DINU SĂRARU
CRONICA TEATRALĂ

au fost odată două orfeline de eugen mirea

La Paris, recordul spectacolelor cinematografice continuă să-l dețină producțiile americane, West Side Story, — rulină fără întrerupere din 1961, adică de cinci ani. În anul dintre cele mai mari cinematografe din capitala franceză și My Fair Lady — care a împlinit și el patru ani de reprezentări consecutive. Ambele spectacole constituie succese incontestabile ale unui gen nou, cu o mare audiență în rândurile publicului celui mai larg. Comedia muzicală, parodiind texte celebre ale literaturii dramatice și nu numai dramatice, s-a impus fără doar și poate ca un răspuns la tentația omului modern spre demitizare. De altfel, e de observat că teatrul modern implică în intențiile sale și pe aceea de a denunța canonizarea realității, diversele fetișuri ale vieții de toate zilele, conveniențele și automatismele unui mod de viață intrat în vădit conflict cu logica lumii moderne. Parodia, nefiind, prin esența ei, străină de o asemenea intenție demitizatoare, chiar dacă nu în formele violente preconizate de teatrul absurdului, pare să trăiască, în această împrejurare, o a doua tinerețe glorioasă. O direcție o constituie atacul melodramei, respectiv al anacronismului sensibilității pentru situația și replica lacrimogenă. Cite lacrimi nu storceau oare, în urmă cu cincizeci de ani, paginile lui Dickens — acei Oliver Twist, — de pildă, și cit de obositoare e totuși lectura romanului astăzi, în orice caz cit de departe-sîntem azi, de sensibilitatea duioasă a bunicilor noastre în epoca adolescenței lor? Comedia muzicală Oliver! (după Dickens) a făcut și continuă să facă azi să ridă cu hohote un public, aș spune, uriaș!

Întă un mod de a te despărți de trecut rîzind! Clișeele unui anumit mod de viață, unei anumite sensibilități, ale unei anumite atitudini, sînt supuse de parodia modernă bombardamentului demitizator, în deplin acord cu datele psihologiei omului modern. Are însă oare, parodia muzicală șanse de a se impune ca operă de sine stătătoare? Iată o întrebare la care răspunsul, pentru a fi convingător, continuă să aștepte argumentele consacrate de istoria literară ca și de cea muzicală. În afara acestor consacărări, mie mi se pare că e greu să ne aventurăm în presupuneri. Fapt este, însă, că un nou gen este pe cale de a-și prefigura prototipul. Astfel încît, tentația lui Eugen Mirea, de a aborda genul parodiei muzicale, nu poate fi privită decît cu simpatie pentru pionierat, — temeritatea actului cruzind adesea imperfecțiunile realizării lui.

Dar eu cred că lucrarea lui Mirea, „o încercare de a deschide drum și la noi, cu forțe proprii, acestui gen popular” — cum o consideră, pe bună dreptate, Horia Lovinescu — ilustrează, în planul valorii artistice, și alte virtuți decît cele ale pionieratului. Iată, se va spune, cronicarul Lucafașului, care face atita caz de exigență, e gata să renunțe la ea, în fața unei lucrări pe care cei mai mulți au văzut-o ca apariție estradată, încît, cineva se întreba, chiar, dacă nu cumva Teatrul Nottara și-a schimbat profilul. Nimic mai fals. Pentru că nu poți opera, în cazul unei parodii muzicale, cu aceleași instrumente critice cu care se operează în cazul tragediei.

Porind de la celebra, într-adevăr celebra lucrare a lui D' Ennery, operă clasică a literaturii, după cum Dama cu camelii nu e mai puțin o capodoperă a genu-

lui. Mirea și-a propus răsturnarea tuturor valorilor sentimentale-morale incluse piesei pentru a sublinia caracterul lor desuet, anacronic, în ultima instanță comic prin raportarea la sensibilitatea și luciditatea omului modern. Întreaga poveste este reluată în discuție dintr-un unghi favorabil derizivului, dar tonul este acela al persiflării spirituale, tonul general, pentru că adesea, Eugen Mirea, autorul unor bune texte pentru estradă, se trădează prea ușor. Falsule sentimentale ale onoarei, devoțiunii, carității, cinstei, fidelității etc. sînt satirizate cu o vervă comică de multe ori savuroasă prin finețea observației satirice. Reconstituirea împrejurărilor literare celebre, care au clasicizat în memoria noastră reacțiile unor eroi simbolici pentru aceste pseudo-sentimente, este în bună măsură izbutită, susținută fiind de un real talent parodic. Contesa suferind pentru soarta necunoscută a fiicei părăsită pe treptele catedralei Notre-Dame, cavalerul gata să-și sacrifice viitorul glorios la Curte în numele unei aprinse și purificatoare iubiri pentru o sărmană orfelină, vivandiera trivială care exploatează cu cinism o biată orfelină oarbă răpită de lingă sora ei vitregă dar devotată Jack, banditul romantic, singerosul spintecător și Mariana, fata din popor, subjugată puterii lui fatale etc. etc. iată universul parodiei, în care, vom recunoaște protagoniștii melodramei clasice. Acele împrejurări care nu prea de mult, totuși, făceau să favoroseze rîziri de lacrimi, sînt brusc transformate, și cu ajutorul unui acompaniament muzical contrastant, în sursa unui comic gras și reconfortant. Dar, cum spuneam, autorul cedează adesea șarjii grosiere, replicile venind nu o dată în întîmpinarea calamburului iefin, gustat la estradă și varietate, unele situații — vezi scena de la închisoare, corul cu parodierea reclamei comerciale, ieșind din intenția satirizării „prostului gust suburban” de care amintim și Baranga, ba mai mult, substituindu-se direct lui. Mic mi se pare că o astfel de parodie nu va trebui să coboare niciodată la nivelul sau, cu atât mai rău, sub nivelul mobilului ei, pentru ca seopul să fie atins la ținuta literară presupusă de o operă cit mai aproape de ideea „de sine stătătoare”. Altfel, riscăm realizarea unei mixturi literar-artistice, cu puține șanse de a rezista întrebărilor amintite cu privire la locul unde poate fi înțată o asemenea lucrare, estrada cîștigînd dreptul de proprietate, ceea ce, sigur, nu se dorește.

În cazul lucrării lui Mirea, adevărul este că, în ansamblu, ea se revendică unor virtuți literare mai mult decît meritore, pentru a-și justifica prezența pe scena Teatrului Nottara, bineînțeles în cadrul genului discutat. Începutul de drum, pe care îl face, la noi, această lucrare, solicită, nu îngăduință, dar în orice caz receptivitatea omului de teatru. Construcția dramatică a lucrării, cu excepția exemplorilor amintite și a unor intervenții ale corului mai puțin fericite, sub raport literar și satiric, este reușită, parodiind și ea, cu vervă, schema tradițională, comercializată apoi ani de-a rândul de producții cel mai adesea triviale. Finalul de happy-end este, incontestabil, realizat cu un haz de cel mai bun efect în planul satiric, după cum alte câteva episoade, cum sînt scena cu pregătirea de sinucidere a Marianei, cerșetoria orfelinei orbe, discuțiile dintre contă și contesă, dintre contesă și cavaler mi se par în limitele genului izbutite. Mai puțin fericite, pentru că alunecă în grotescul

suburban, personajele nebucurindu-se nici ele de o individualizare prea substanțială, sînt scenele cu Jack și orfelină oarbă, pregătirea nunții și cele de la închisoare, cînd autorul s-a lăsat furat de șarja violentă, dar nu mai puțin îngroșată.

Dacă întrebarea, pusă de cineva cu privire la rostul acestei lucrări pe scena Teatrului Nottara, conține, totuși, un simbur de adevăr în ea, aceasta se datorește cred mai ales unor vicii de interpretare. După părerea mea, o astfel de parodie muzicală se cere pusă în scenă și jucată cu tonul cel mai serios cu putință, în orice caz ea nu permite șarja în interpretare, apăsarea forțată pe accentele parodice, ci, cu adevărat o elevată interpretare, presupunînd credință în fiecare replică, gest, mișcare scenică. Numai în felul acesta parodia va putea ieși în lumină puternic, generînd, prin contrast, comicul.

Regizoarea Sanda Manu a pendulat însă între ideea de interpretare devotată-serioasă, și aceea de parodiare a parodiei, încit unele episoade prin supralicitarea efectelor alunecă în estradistic. Corul, de pildă, în tot timpul spectacolului, distonează cu intenția inițială, el nefiind altceva decît o parodie a parodiei corului. Apărțiile sale sînt astfel direct minate din punct de vedere artistic.

Urmîrind spectacolul sub aspectul acesta, al jocului serios, va trebui să observăm și reușitele — toamai în acest cadru. Așa, spre pildă, realizarea actoricească cea mai apropiată de intenția parodiei, și cea mai izbucnită din spectacol, se datorește Melanciei Cirje, orfelină oarbă. Actrița pune în valoare toate virtuțile de sensibilitate de care dispune, făcînd din rolul ei o problemă de creație, cum se și cerea. Comicul rezultat este de cea mai bună calitate și mult gustat de public. Aceleași pozitve aprecieri se impun și cu privire la foarte talentatul Ștefan Iordache, interpretul cavalerului. Apoi, Mihail Heroveanu, excelent în contele prefect al poliției, reîntind admirabil obuzitatea personajului, sinceritatea prostiei lui Incomensurabile, Rodica Tuluianu reliefînd cu nerv „drama” Martinei și „pocăinta” ei, Cocea Enescu în Contesă și Nucu Păunescu în Vivandiera realizează bune momente de teatru.

Cu talentul ei robust și multilateral, Liliana Tomescu dă viață scenică orfelinei, contribuînd din plin la umorul spectacolului, dar e foarte adesea ispitită de a-și exagera partitura comică. Ion Punea în Jack și Ion Siminie în Teoclarul schiop reconstruie, cu destulă culoare, în limitele rolurilor destul de sărace, chipul pitoresților personajelor.

Agreabilă, fără a se impune totuși, muzica lui Mălineanu tradusă cu talentul dirijoral al lui Jean Ionescu.

Prezența unei mai acute exigențe din partea regiei chiar și în alcătuirea distribuției, cred că ar fi sporit șansele de succes ale spectacolului în planul ținutei artistice. Această exigență, aplicată de teatru și textului propus de Eugen Mirea n-ar fi fost decît salutară. Oricum, începutul de drum merită a fi consemnat.

baletul românesc — balet național

Tendințe de a se pune de acord cu stilul coregrafic modern al Europei, se manifestă în baletul nostru de cîțiva ani, și încercările sînt nu numai laudabile dar și justificate în forma lor. Tradiția clasică îndelungată a altor școli de dans se substituie la noi prin folclor, prin aspect coregrafic popular. Se simte nevoia înlăturării riguroaselor tipare clasice în favoarea unui limbaj nou venind să se adreseze direct sensibilității moderne. Îmbinarea elementului modern cu cel folcloric este decît cerută și poate asigura un timbru unic lucrărilor românești. Primele piese coregrafice, cu o

partitură muzicală mai banală („Păcală” de Viorel Dobos), apoi din ce în ce mai originală (Mihail Jora), au fost materialul primelor concluzii care cereau creații de nivel mai înalt. Astăzi, pe scena Teatrului de Operă și Balet, cele două baletе „Întoarcerea din adîncuri” și „Nastasia” în coregrafia maestrului Oleg Danovski reprezintă o fază net superioară, deși nu ambele în aceeași măsură. „Nastasia” doar cu cîteva luni mai tîrzie, apare mult mai matură artistic și cu intuiția fericită a unui stil și a unei concepții unitare. Considerăm însă că imixtiunea altor arte în balet se poate accepta

numai în sensul unei sinteze evidențiate prin specificul său, sinteză ce să unească culoarea picturală cu linia sculpturală, cu muzica — dar muzica trupului, cu cuvîntul — sublimat în gest, organic și subtil.

Recitativul la microfon în „Întoarcerea din adîncuri” nu-și găsește artistic nici o justificare căci misiunea dansului stă în a-l exprima. În „Nastasia” unde se creionează excelente portrete și o atmosferă tipică de mahala bucureșteană în mișcare, într-o manieră ce aminteste caricaturile lui Jiquidi la opera lui Caragiale, cîntecul nu aduce nimic nou căci totul s-a spus într-o pantomimă artistică, și acesta apare adăugat, lipit.

Imaginea unitară cere o consecvență în stil iar pentru un stil național, pe lîngă elementul pitoresc exterior sau dansul popular autentic alternat cu cel stilizat (prea idiosincum — cum se întîmplă în „Întoarcerea din adîncuri”) este nevoie de a sugera suflul popular în modul în care o face Blaga, în poezie — abstract și concret în același timp, anistoric dar local — totuși, specific românesc.

„Nastasia” găsește aici formula potrivită prezentîndu-se ca un balet modern, ea e totodată profund românească prin atmosfera autenti-

că, prin lumea adusă pe scenă. De altfel, e servită și de o distribuție perfect aleasă: Petre Ciortea, Valentina Massini sau Cristina Hamerl, Ileana Iliescu, Bojidar Petrov, Victor Marcu — unice dar reprezentative tipuri.

În stilul consecvent modern al baletului care rareori are inflexiuni clasice (Nastasia) sau căderi în exagerări moderniste (Vulpașin), apare și un moment de dans popular în final. Dar aici el dă culoare și se încadrează perfect în obiceiurile vremii.

Vulpașin — masiv conceput atît de maestrul Oleg Danovski cit și de interpretarea lui Petre Ciortea, are momente de amețitoare vigoare și valorifică la maximum plastica trupului, dar vîdește și o alunecare

exagerat modernistă spre șarjă (tabloul în care îl vorbește lui Sorcov de dragostea sa).

Se rămîne însă în general la o linie echilibrat-modernă, și tablourii ca cel al Nastasiei în fața trupului lui Luca, sau cele dintre ea și Vulpașin — spre final —, Vulpașin în fața trenului (a doua oară), scenele de circumdă, ca și aparițiile Parascivei și ale lui Ionel dau spectacolului o existență de sine stătătoare.

Lucrarea se structurează în jurul unui real conflict dramatic și tensiunea este punctată de momentele de culme din tablourile amintite. Este remarcabilă tehnica folosită pentru amplificarea dramatismului — aceea a nemișcării. Pe această linie și pe cea a simplității se conturează personalitatea Nastasiei. În altă variantă, același procedeu e folosit în scenele de ansamblu care se transformă în imagini statice imprimînd în mintea spectatorului schițe de epocă.

În esență, avem în față o lucrare nouă, viabilă, și credem că și pe linia aceasta se poate crea un balet original românesc și modern în același timp.

IOANA MIORITA LOSZNOV

COMITETUL DE REDACȚIE

GHEORGHE ACHTEI
redactor-șef adjuncțiu
I. D. BALAN
redactor-șef adjuncțiu
MARIN BUCUR
MIHAI NEGULESCU
DINU SĂRARU
secretar general de redacție
VIOLETA ZAMFIRESCU

Prezentare artistică

EUGEN MIHAESCU

Prezentare grafică

D. MOLDOVEANU

REDACȚIA: B-dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.54, 11.58.51, 12.16.30

ADMINISTRAȚIA: Soseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.23.59

Abonamente: 13 lei — 3 luni, 26 lei — 6 luni, 52 lei — un an; Tiparul: Combinatul poligrafic Casa Scintilei